کاریگەرییا ئایینێ زەردەشتی لسەر شعرێن مەلاخەلیل مشەختی

د. کامران ابراهیم خلیل
پشکا زمانێ کوردی- فاکولتییازانستێن مرۆڤایەتی -زانکۆیا زاخۆ -هەرێما کوردستانێ/ عیراق

پوختە:

بەری هاتنا ئایینێ ئیسلامێ، زەردەشتییەت ئایینێ سەرەکییێ کوردان بوویە، پشتی هاتنا ئیسلامەتییێ ئەڤ ئایینە ل کوردستانێ بەرەڤ لاوازی و نەمانێڤە چوویە، لێ لگەل هندێ ژی هەمی دەمان ب ئاوایێن جۆراوجۆر د کەلتور و ئەدەبیاتا کورداندا مایە و کاریگەرییا خۆ لسەر وان هەبوویە ب تایبەتی پشتی سەرهلدان و وەرارا هەستێ نەتەوەیێ کوردان ل داوییا سەدێ نوزدێ و ب درێژییا سەدێ بیستێ. ل ئەڤێ قوناغێ ئایینێ زەردەشتی ب رەنگەکێ نوی د کەلتور و ئەدەبیاتا کورداندا خویابوویە، ئێدی گرنگیدان و باسکرنا ئەڤی ئایینی بوویە بەشەك ژ هەستێ نەتەوەییێ ژمارەکا بەرچاڤ ژ نڤیسەر و شاعرێن کورد، ئەڤان نڤیسەر و شاعران ب شانازیڤە باسێ زەردەشت و ئایینێ وی کرییە. ئێک ژ ئەڤان شاعران ژی (مەلاخەلیل مشەختیی)یە کو گەلەك ب زەردەشت و ئایینێ وی داخبار بوویە، لێ جیاوازییا مشەختی لگەل پرانییا شاعرێن کورد ئەوە کو ل ئاوارەییێ، واتە ل ئیرانێ و ب تایبەتی ل باژێرێ یەزد کارلێک و تێکەلییەکا راستەوخۆ لگەل زەردەشتیان و دابونەریتێن وان هەبوویەو دویڤچوونەکا باش ل سەر ئایینێ زەردەشتی کرییە. ئەڤ ڤەکۆلینە هەولا بەرجستەکرنا چەوانییا پێکاریگەربوونا مشەختی ب ئایینێ زەرەدەشتی و کارلێکا وی لگەل جڤاکێ زەردەشتیان ددەت. ڤەکۆلین لسەر ئەڤێ گریمانەیێ هاتییە ئاڤاکرن کو پێکاریگەربوونا مشەختی ب ئایینێ زەردەشتی پتر ژ روانگەهەکا نەتەوەیی بوویە و ڤیانا وی ژی بۆ ئەڤی ئایینی ب تنێ هەلچوونەکا سۆزداری نەبوویە، بەلکو بەرهەمێ خواندن و دویڤچوونا وی بوویە. د ئەڤێ ڤەکۆلینێدا پشتبەستن لسەر رێبازا وەسفی شرۆڤەکاری هاتییەکرن.

پەیڤێن سەرەکی: *زەردەشت، ئایینێ زەردەشتی، مشەختی، ئەهورا مەزدا، ئاڤێستا*

Zakho Centre
for Kurdish Studies
سەنتەرێ زاخۆ بۆ ڤەکۆلینێن کوردی

١ - پێشەکی:

پشتی سەرهلدان و وەرارا هزرا نەتەوەیی د شعرا نوییا کوردیدا، گرنگیدان ب مێژوویا کورد و کوردستانێ و شانازیکرن ب کەسایەتیێن ناڤدار د دیرۆکا کوردان و پەسنا کار و دەستکەفتێن وان بوونە جهێ گرنگیپێدانا شاعرێن کورد. دیارە ئەڤ چەندە ب بەشەك ژ ناسنامەیا نەتەوەییا کوردان هاتییە زانین و ژبۆ پڕکرنا ئەو ڤالاتییا کو دوژمنێن کوردان د تێگەهشتن و رۆشنبیرییا تاکێ کوردیدا سەبارەت ب رەسەنایەتی و مێژوویا کوردان پەیداکری، هاتییە بکارهینان. (مەلاخەلیل مشەختی) ژی وەکو شاعرەکێ کوردان کو ب درێژییا سەدێ بیستێ ژیایە و تەڤلی هزر و خەباتا نەتەوەیی بوویە، د شعرێن خۆدا گرنگییەکا زۆر دایە مێژوویا مللەتێ خۆ و هەولدایە ئەڤێ چەندێ وەکو ئامرازەك بۆ هشیارکرنا نەتەوەیی و بەرسڤدانا دوژمنان بکاربهینیت. زەردەشت ژیئێک ژ کەسایەتیێن ناڤدار د مێژوویا گەلێن ئیرانیدایە کو ب دیتنا مشەختی ژ بابکالێن کوردانە.

مشەختی وەکو کەسەکێ نەتەوەیی گرنگییەکا زێدە دایە زەردەشت و ئایینێ وی، ئەڤ گرنگیدانا مشەختی ب تنێ بریتی نینە ژ ستایشەکا دویر ژ دویڤچوون و زانینێ بەلکو بەرهەمێ تێکەلبوونا وی لگەل جڤاکێ زەردەشتیان ل وەلاتێ ئیرانێ و خواندنا وی بۆ ئاڤێستا و ژێدەرێن پەیوەست ب ئاینێ زەردەشتی و زەردەشتیانە.

١ -١- **ناڤونیشانا ڤەکۆلینێ ڤەکۆلینێ:** (کاریگەرییا ئایینێ زەردەشتی لسەر شعرێن (مەلاخەلیل مشەختی). ئەڤ ڤەکۆلینە هەولدانەکە بۆ بەرجستەکرنا پێگەریگەربوونا (مەلاخەلیل مشەختی) ب ئایینێ زەردەشتی و چەوانییا مفا وەرگرتنا وی ژ ئەڤی ئایینی.

١ -٢- **رێبازا ڤەکۆلینێ:** د ئەڤێ ڤەکۆلینێدا پشتبەستن لسەر رێبازا (وەسفی ـ شرۆڤەکاری) هاتییەکرن.

١ -٣- **گریمانەیا ڤەکۆلینێ:** ئەڤ ڤەکۆلینە لسەر ئەڤێ گریمانەیێ هاتییە ئاڤاکرن کو (مەلاخەلیل مشەختی) ل ژێر کاریگەرییا هەستێ خۆ یێ نەتەوەیی ب پیرۆزی تەماشەی زەردەشت و ئایینێ وی کرییە، بنەما و باوەریێن ئایینێ زەردەشتی هینایە ناڤ شعرێن خۆ.

١ -٤- **پرسیارێن ڤەکۆلینێ:**

١ - مشەختی چەوا تەماشەی زەردەشت و ئایینێ وی کرییە؟

٢ - مشەختی چەوا باسێ ئاڤێستایێ کرییە؟

٣ - كیژك بیروباوەر و بنەماییێن ئایینێ زەردەشتی د شعرێن مشەختیدا دهێنە دیتن؟

٤ - ئایا مشەختی شیایە بۆ خزمەتکرنا مەبەستێن نەتەوەیی و نیشتیمانی مفای ژ سیمبۆل و باوەرییێن ئایینێ زەردەشتی وەربگریت؟

٥ - بۆچی مشەختی گرنگیدایە ئایینێ زەردەشتی؟

١ -٥ - **ئامانجا ڤەکۆلینێ:**ئەڤەیە کو نێرینا مەلاخەلیل مشەختی بۆ زەردەشت و ئایینێ وی بدەتە دیارکرن، هەر وەسا چەوانییا مفاوەرگرتنا مشەختی ژ بنەما و باوەرییێن ئەڤی ئایینی بدەتە خویاکرن.

١ -٦ - **پەیکەرێ ڤەکۆلینێ:**ئەڤ ڤەکۆلینە لسەر چوار بەندان هاتییە دابەشکرن، بەندێ ئێکێ تایبەتە ب رەنگڤەدانا کەسایەتی و ژیانا زەردەشتی د شعرێن (مەلاخەلیل مشەختی)دایە، ل ڤێرێ باسێ بیروبۆچوونێن جیاواز دەربارەی سەردەم و جهێ ژدایکبوونا زەردەشتی و هەروەسا هندەك زانیاریان ل دۆر کەسایەتی و ژیانا وی هاتییەکرن و پاشی باسێ هەلویستێ مشەختی بەرامبەر زەردەشت و ئایینێ وی و سەردەم و ژیان و کەسایەتیا وی هاتییەکرن. ل بەندێ دوویێ دا ب کورتی باسێ قوناغێن وەرار و لاوازبوونا ئایینێ زەردەشتی و رەنگڤەدان ئەڤێ چەندێ د شعرێن مشەختیدا هاتییەکرن. بەندێ سێیێ تایبەت ب پەرتووکا پیرۆزا ئایینێ زەردەشتی، واتە ئەڤێستا و نێرینا مشەختی بۆ ئەڤێ پەرتووکێیە. بەندێ چوارێ هاتییە تەرخانکرن بۆ رەنگڤەدانا بنەما و باوەرییێن ئایینێ زەردەشتی و چەوانییا رەنگڤەدانا وان د شعرێن مشەختیدا، ل ڤێرێ باسێ پەرەستن د ئایینێ زەردەشتی و ململانا دناڤبەرا هێزا باشی و خرابیێ، بنەماییێن رەوشتییێن ئایینێ زەردەشتی، واتە هزرا باش و گۆتنا باش و کردارێ باش، جهێ ئاگری د ئایینێ زەردەشتی و گرنگیدانا ئەڤی ئایینی ب کار و بزاڤ و چاندنێ هاتییەکرن.

٢ - رەنگڤەدانا کەسایەتی و ژیانا زەردەشتی:

پێرەوێن ئایینێ زەردەشتی هەمی دەمان زەردەشتی وەکو هەژیترین کەس د مێژوویا مرۆڤایەتیێ ددەنە نیاسین، لێ سەبارەت ب مێژوویا ژدایکبوون و ژیانا وی رێککەفتی نینن، هندەك شەش هزار سالان بەری زایینێ و هندەکێن دی هزار و چوارسەد سال و هندەکێن دی ژی هزار سالان و هندەك ژی حەفت سەد سالان بەری زایینێ ب سەردەمێ ژیانا زەردەشتی ل قەلەم دددەن. (هیوم، ١٣٦٩، ص٢٧٠)

Zakho Centre
for Kurdish Studies
سەنتەرێ زاخۆ بۆ ڤەکۆلینێن کوردی

دیارە رەهـ و ریشالێن ئەو زانیارییێن کو زەردەشتی بۆ هزران سالان بەری زایینێ دزڤرینن ژێدەرێن یونانییێن کەڤنن، د ڤان ژێدەراندا زەردەشت بۆ سەردەمێن گەلەك کەڤن هاتییە زڤراندن هندەك وی بۆ پتر ژ هزار سالان بەری زایینێ دزڤرینن و هندەکێن دی د ئەڤێ باوەرییێدانە کو زەردەشت دوو هزارسالان بەری زایینێ ژیایە(پورداوود، ١٣٨٤، ص٢١ -٢٢)، لێ گەلەك ڤەکۆلەر د ئەڤێ باوەرییێدا نە کو ژێدەرێ ئەو مێژوویا شەش هزار سالییا بەری زایینێ کو د ژێدەرێن یونانیدا ب تایبەت یێن سەردەمێ ئەفلاتوونی هاتییە، پتر پەیوەستە ب ئەفسانە و چیڤانۆکێن یونانیان و چ راستی بۆ وان نینە(بویس، ١٣٧٧، ٣٠ -٣١). ل دویڤ ئەو (زانیارییێن کو د ژێدەرێن زەردەشتیاندا و ئەوێن کو ژ لایێ چەندین مێژوونڤیسێن ئیسلامیڤە هاتینە پەسەندکرن، ئەم دشێین بێژین ماوەیێ ژیانا زەردەشتی بۆ ٦٦٠ سالان بەری زایینێ دزڤریت) (پورداوود، ١٣٨٤، ص٢١ -٢٢). هەر چەندە کو ئەڤ مێژوویە تا رادەیەکێ زۆر هاتییە پەسەند کرن لێ لگەل هندێ ژی هندە ڤەکۆلەر ب پشتبەستن ب زمان و زانیارییێن کەڤنترین بەشێن ئەڤێستایێ ئەڤێ مێژوویێ رەت دکەن و د ئەڤێ باوەرییێدانە کو سەردەمێ ژیانا زەردەشتی بۆ بەری دامەزراندنا دەولەتا مادان، یانکو بۆ پتر ژ هەشت سەد سالان بەری زایینێ دزڤریت(پورداوود،١٣٨٤، ص٢١ -٢٢)، کەواتە دشێین بێژین پتر وەسا بەربەلاڤە کو زەردەشت دناڤبەرا ٦٢٨ -٥٥١ بەری زایینێ ژیایە، لێ ئەڤ مێژوویە ڤەبڕ نینە و چێدبیت بەری ئەڤێ مێژوویێ ژی ژیا بیت. (بارندر، ١٩٩٣، ص٩٠)

دیارە کو ئاریشە ب تنێ سەردەمێ ژیانا زەردەشتی نینە، بەلکو جارنا باسێ هەبوون و نەبوونا وی ژی دهێتەکرن، ئانکو هندەك زەردەشتی ب کەسایەتییەکێ مێژوویی دزانن کو هەولا چاکسازیێ د ئایینەکێ کەڤندا دایە، واتە ئەو ئایینێ کو بەری هاتنا وی دناڤ مللەتێن هند و ئوروپیدا باو بوویە. ب دیتنا هندەکێن دی ژی زەردەشت ب تنێ سیمبۆل ئانکو رەنگڤەدانا ئایینێ مەزدییە کو گرنگیێ ددەتە پەرستنا ئەهورا مەزدای، ئانکو چ چاکسازییێن ئایینی ژ لایێ زەردەشتی نەهاتینەکرن، تەنانەت هەبوونا کەسایەتیەکی ب ناڤێ زەردەشتی ژی جهێ گومانێیە.(الیاد،١٣٨٦، ص٣٧٥ -٣٧٦)

ئەڤ ناکۆکییە و هەبوونا بۆچوونێن جیاواز سەبارەت ب سەردەم و ژیانا زەردەشتی تشتەکێ ئاساییە، بەری هەر تشتەکی دڤێت ئەڤێ چەندێ بدەینە دیارکرن کو زەردەشت پەیوەستە ب سەردەمەکێ دێرینڤە، لەوما مە چ زانیارییێن هویر ل سەر ژدایکبوون و ژیانا وی نینن، ژ لایەکێ دیڤە ئەڤ ئایینە تووشی گەلەك هێرش و دژایەتیکرنان بوویە، بۆ نموونە پشتی ژناڤچوونا هەخامەنشیان ب دەستێ ئەسکەندەرێ مەقدوونی، و حوکمرانییا جێنشینێن وی یێن سلووکی بۆ ماوەیێ نێزیکی هەشتێ سالان، گرنگی ب ئایینێ زەردەشتی نەهاتییە دان و پتر هەولا بەلاڤکرنا کلتووری یونانیان هاتییەدان، زێدەباری ئەڤێ چەندێ هەر وەکو د نڤیسنێن

Zakho Centre
for Kurdish Studies
سەنتەرێ زاخۆ بۆ ڤەکۆلینێن کوردی

زەردەشتیاندا هاتییە، ئاڤێستایا راستەقینە د هێرشا ئەسکەندەریدا هاتییە سۆتن. پشتی ب داویهاتنا سەردەمێ دەستەلاتداریا سلوکیان، ئەشکانی هاتینە سەر دەستهەلاتێ، هەرچەندە کو ئەو ئیرانی بوون و زەردەشتی بوون لێ دەستهەلاتداریا هەشتێ سالیا یونانیان ب تەمامەتی کاریگەری لسەر وان کربوو، لەوما خۆ ب حەژێکەرێن کلتورێ یونانی دزانین و گەلەك گرنگی ب دابونەریت و بەرهەمێن ئیرانی نەددان. ئەڤ چەندە بەردەوام بوویە تاکو پشتی چوارسەد و حەفتێ و شەش سالان دەمێ دەستهەلاتداریا ئەشکانیان ب دویماهیک هاتی و ئەردەشێرێ بابەکان وەکو ئێکەمین پاشایێ ساسانیان بوویە دەستهەلاتدار، ل سەردەمێ ساسانیان گرنگییەکا مەزن ب ئایینێ زەردەشتی هاتەدان و پەرتووکێن بەربەلاڤێن ئایینێ زەردەشتی هاتینە کۆمکرن، لێ وەکو خویایە پشتی چوارسەدسالان ئەڤ ئایینە جارەکا دی تووشی هێرشێ بوویە، ئەڤێ جارێ عەرەبان دەولەتا ساسانی ژناڤبریە و جارەکا دی ئایینێ زەردەشتی بەرەڤ لاوازیێڤە چوویە. پشتی چەند سەدەیان ژی دەڤەر تووشی هێرشا مەغولان بوویە و ب ئەڤی رەنگی ئەوا کو عەرەب نەشیاین ژناڤ ببەن سەر دەستێ مەغولان ژناڤچوویە. (پورداوود، ١٣٨٤، ص٢١٢٢.)

ب هەر رەنگەکی بیت و ئەڤ کەسایەتییە کەنگی و چەوا ژیا بیت، ب کەسایەتییەکێ گرنگ و کاریگەر دناڤ مللەتێن ئارییایێن ئیرانێ دهێتە هژمارتن.(د نڤیسارێن ئایینیێن زەردەشتیاندا گەلەك بابەتێن سەیر و نامۆ دەربارەی پێشبینیێن بەری ژدایکبوونا زەردەشتی و چەوانییا ژدایکبوونا وی هەنە.)(هیوم، ١٣٦٩، ص٢٧٠)، سەبارەت ب کەسایەتییا وی ژی دهێتە گۆتن کو (دەمێ زارۆك جهێ سەرسورمانا هەمیان بوویە، بەرسڤێن وی زانایانە و بهێز بووینە، دەمێ ژیێ وی بوویە بیست سال بێ رەزامەندییا دەیبابێن خۆ ژ مال دەرکەفتیە و دەمێ خۆ بۆ خزمەتا ئایینی تەرخان کریە. وەرچەرخانا مەزن د ژیانا وی ل ژیێ سیه سالیێ بوویە، دەمێ هەست ب ئەڤێ چەندێ کری کو ئەهورامەزدای ئەو ژبۆ پاکژبوون و پێغەمبەر بوونێ هەلبژارتییە(هیوم، ١٣٦٩، ص٢٧١ -٢٧٢). د داوی دەڤێن زەردەشتیاندا زەردەشت وەکو کەسەکێ پیرۆز هاتییە ناساندن، کەسەك کو مل ب ملێ ئەهورامەزدا و بۆنەوەرێن دیێن ئاسمانی هەژی پەرستنێیە.(هیوم، ١٣٦٩، ص٢٧٧). ئەڤە (تشتەکێ سروشتتیە کو زەردەشتی ژی پشتی دەربازبوونا دەمەکێ درێژ ژ مرنا زەردەشتی کەسایەتییا وی بکەنە نموونەیی و وی ب کەسەك بزانن کو هەلگرێ سیفەتێن خودایی بوویە). (الیاد،١٣٨٦، ص٢٧٧).

هەلویستێ مشەختی ل بەرامبەر کەسایەتی و ئایینێ زەردەشتی، هەلویستەکێ تایبەتە، ب تنێ بریتی نینە ژ ناڤهینانا وی و ئاماژەدانەکا سەرپێی، بەلکو حەژێکرن و ڤیان و پەسنا شاعری ب خۆڤە دگریت. هەرچەندە کو شاعری ل گەلەك جهان و ب ئاوایێن جۆراوجۆر باسێ

Zakho Centre
for Kurdish Studies
سەنتەرێ زاخۆ بۆ ڤەکۆلینێن کوردی

زەردەشتی و ئایینێ وی کرییە، لێ هندەکشعر ب تەمامەتی بۆ پەسنا زەردەشتی و ئایینێ وی هاتینە تەرخان کرن، ژ هەمیان بالکێشتر شعرا(زەردەشت)ە کو ب ئەڤی رەنگی دەست پێ دکەت:

چەند هەیڤ وچەند ستێرە
ناگەنـە غـارێ زەردەشـت
خورشـیدێ سـەر ب ژێـرە
رونکـــری وارێ زەردەشـــت

(مشەختی، ٢٠١٢،ل ٢٢٠)

هەمی رۆناهیێن جیهانێ ناگەهەنە، ئەوێ رۆناهییا کو ژ شکەفتا زەردەشتی دەرکەفتی، ئەڤە ژی ئاماژەیە بۆ ئەو دەمێ کو زەردەشتی ل ناڤ شکەفتەکێ بووراندی و د ئەنجامدا شیای راستییا ئەڤێ جیهانێ بزانیت. زەردەشت هاتییە وەکهەڤکرن لگەل رۆژەکا رۆهن کو رۆناهیێ ددەتە وەلاتی و وەلاتی رۆهن دکەت. شاعر ب رێز و شکۆمەندییەکا مەزن باسێ زەردەشتی دکەت و دێرێن دیێن شعرێدا لایەنێن ئەرێنییێن ئایینێ وی بەرجستە دکەت.

مشەختی نە ب تنێ پەسنا زەردەشتی دکەت بەلکو ئایینێ وی ب ئایینەکێ نموونە و پێشکەفتی دزانیت و داکۆکیێ ل سەر کوردبوونا وی دکەت و شانازیێ ب هندێ دکەت کو کورد ژ نەژادێ زەردەشتینە:

ب چاڤێ عەقلی دینەك زۆر جوانە — نــە نــژیاری ژ دێــو و ئــەهریمانە
ل دونیـایێ چ خـۆش و بـەختیارم — کو ئەز کوردم نە چەفت و نە خوارم
دلێ خۆرەم چ پڕ بەخت و چ شادم — کو زەردەشتی هەبوون خوون و نەژادم

(مشەختی، ٢٠١٢،ل ٢٦٩)

ب نێرینا مشەختی ئەگەر ب چاڤێ عەقلی ئانکو لۆژیکی و دویر ژ هەست و سۆزان تەماشەی ئەڤی ئایینی بکەین، دێ زانین کو ئایینەکێ پاکە و نژیاری ئەڤی ئایینێ هزرێن خراب و وێرانکەر نینن. شاعر شانازیێ ب هندێ دکەت کو کوردە، ئەگەرێ ئەڤێ شانازیکرنێ ژی ئەوە کو بابکالکێن وی زەردەشتی بووینە و خودان باوەرییەکا پاك و زەلال بووینە. ل دەڤ مشەختی ستایشکرنا زەردەشتی پەیوەستە ب لایەنێ نەتەوایەتی و نیشتیمانیڤە، واتە ب ئەرکەکێ نەتەوەیی هاتییە زانین:

وەکی من تە دڤێتن، کیشومرێ خۆ؟ — ستایشـا بکە بـۆ پێغەمبـەرێ خـۆ
ژدل دەرکـــە رەهـــا بێگانـــەگۆیی — بەسە کلک و بەسە بێ ئابرویی

(مشەختی، ٢٠١٢،ل ٢٦٩)

Zakho Centre
for Kurdish Studies
سەنتەرێ زاخۆ بۆ ڤەکۆلینێن کوردی

ئەگەر کەسەك ب دروستی حەژ کوردستانێ دکەت، دڤێت ستایشا پێغەمبەرێ خۆ یێ دێرین، واتە زەردەشتی بکەت، ب ئەڤی رەنگی هەر کوردەك دێ شێت خۆ ژ بیانی پەرستیێ رزگاربکەت.

مشەختی ستایشا ئایینێ زەردەشتی و بنەما و ئامۆژگارییێن ئەڤی ئایینی ژی دکەت. شاعر لسەر زارێ زەردەشتی ب خۆ ب پەسن و ستایشا ئایینێ زەردەشتی رادبیت:

ئـــایینم ئـــازادی ددەت، هـــەم خۆشـــی و شـــادی ددەت
ئاڤـاهی و دادی ددەت، چـاڤرۆن بـژین پـڕ لشلڤـین
ژ ئـــایینم زانـــا ببـــی، دل رەوشـــن و بینـــا دبـــی
بـۆ راسـتیان گویا دبی، کـرداری چاك و چێترین
دینم جیهان گولشەن دکەت، ئاسوودە ژ ئەهریمەن دکەت
جـان و دلا رەوشـەن دکـەت، بـۆ تـە سـپێرە ئاسـنین
تـو ژ پەرتـەوێ دینـێ (بـەهی)، دێ بینـی شـەوق و فـەرەهی
ب رازێ جیهانێ ئاگەهی، دێ ناسی رویلی ژ هنگڤین

(مشەختی، ٢٠١٢،ل ٣٠٠)

ب دیتنا مشەختی ئایینێ زەردەشتی ژێدەرێ ئازادی و ئاڤەدانی و بزاڤ و لشلڤین و زانا بوون و رەوشتێ بەرزە، ئەڤ ئایینە دشێت جیهانێ بەرەڤ ئێمناهی و خۆشیێ ببەت و مرۆڤان بپارێزیت.

پێغەمبەر بوونا زەردەشتی ل دەڤ مشەختی بابەتەکێ زەلال و رۆهنە و ئەوی چ گومان لسەر ئەڤێ چەندێ نینە، ئانکو گەلەك جاران ناڤێ زەردەشتی لگەل پێغەمبەرێن دی دهینیت، یان سویندێ ب ناڤێ وی دخۆت، جارنا جەختێ لسەر پیرۆزبوونا زەردەشت و پەیوەندییا وی لگەل خودێ دکەت:

مـەخارن سووند و پەیمان، بەرات مە خارن هزار
ب ئاویست و ب زەردەشت، ب چەند ناڤێت خودایی

(مشەختی، ٢٠١٢،ل ٤١)

شاعر سویندێ ب زەردەشتی و پەرتووکا وی دخۆت، پاشان دبێژیت کو ژبلی ئەڤان هەر دوو پیرۆزییان ئەوی سووند ب گەلەك ناڤێن دیێن خودایی خوارییە، ئانکو زەردەشت و ئاڤێستا ژی ژ ناڤێن خودایی و پیرۆزن.

Zakho Centre
for Kurdish Studies
سەنتەرێ زاخۆ بۆ ڤەکۆلینێن کوردی

جارنا ژی دەمێ ناڤێ پێغەمبەران دهینیت، لگەل ناڤێ وان ناڤێ زەردەشتی ژی دهینیت، ب دەربڕیینەکا دی ل دەڤ وی زەردەشتی ژی هەمان پلە و پایەیا پێغەمبەرێن دی هەیە و ژ وان کێمتر نینە:

نەعیسـایە، نـە لوقمانـە
مـە دمربیـنن ژ خمخانـە
نە (موسی ابن عمران)ە
نـە زەردەشـتێ ئیرانـا مـن

(مشەختی، ٢٠١٢،ل ٤٣)

ل جهەکێ دی ژی دەمێ باسێ پەیوەندییا دناڤبەرا مرۆڤ و خودایێ مەزن دکەت، ل ژێر کاریگەرییا ئایینێ زەردەشتی و هزرا سۆفیگەرییێ دبێژیت:

ئەزم موسا، ئەزم عیسا، ئەزم زەردەشت و ئیبراهیم ئەزم پەروەر، ئەزم سەروەر، ئەزم جاویدێ ئێکجاری...(مشەختی، ٢٠١٢،ل ٤٣)

مشەختی بۆ بەردەوامیدان ب خەبات و بەرخودانێ ژی گەلەك جاران پەنایێ بۆ زەردەشتی دبەت، ئانکو وەکو سیمبۆلەکێ نەتەوەیی پیرۆز سەرەدەرییێ لگەل زەردەشتی دکەت:

دخوم سووندێ ب چەند باران و بەفران
دخوم سووندێ ب زسـتان و ب عـەوران
دخوم سووندێ ب زەردەشتێ گولی زەر
تـە بیـر ناکەم هەتاکو رۆژا مەحشەر
نەشێم بێمە تەوافت ئەی گولا جان
ژ تـرسێ دبـدبـان و پـیرکـلۆزان...

(مشەختی، ٢٠١٢،ل ٢١٦)

زەردەشت لگەل رەگەز و دیاردێن سروشتیێن وەلاتی جهێ پیرۆزی و رێزگرتنێیە. دەمێ شاعر خۆ ل ئاوارەییێ دبینیت و هەستێ ب غەریبیێ دکەت، سۆز و پەیمانان بۆ وەلاتێ خۆ نوی دکەتەڤە و ئەڤێ چەندێ رادگەهینیت کو دوژمن بووینە ئاستەنگ و ژ بەر وان ئەو نەشێت ب دیتنا وەلاتێ خۆ شاد ببیت. مشەختی ژ بۆ بەرگریکرنێ و بەرزکرنا تێهن و ورەیا کوردایەتییێ مفای ژ شکۆمەندییا زەردەشتی وەردگریت:

ئەی کورێت زەردەشت و کاوە مانە شەرمە هوون رەڤین
بەر کورێت حەمشێ و عەیشێ، لێڤ وەکی مارێ مری
جارەکێ دی ئـەز دبێـژم : سـەد تــفو سـەر وە، تــفــو
ئەو فهێتی وە ژبیر کر، عـارەبان گـەل وە کــری...

(مشەختی، ٢٠١٢،ل ٢١٦)

Zakho Centre
for Kurdish Studies
سەنتەرێ زاخۆ بۆ ڤەکۆلینێن کوردی

کورد ژ نفشێ زەردەشت و کاوەینە، لەوما شەرمە کو لبەر نەتەوەیەکێ دانن کو د مێژوویا واندا چ کەسێن وەها نین.

دیارە ب تنێ سەردەمێ ژیانا زەردەشتی جهێ پرسیار و گومانێن ڤەکۆلەران نەبوییە بەلکو جهێ ژدایکبوونا وی ژی بوویە بابەتێ ڤەکۆلین و دویڤچوونا گەلەك ڤەکۆلەران هەتا وی رادەی کو هندەك رۆژئاڤا ئیرانێ و هندەك رۆژهەلاتا ئیرانێ ب جهێ ژدایکبوونا وی دزانن. گەلەك رۆژهەلاتناس د ئەڤێ باوەرییێدا بووینە کو زەردەشت ل رۆژهەلاتا ئیرانێ ژدایکبوویە لێ نهو ل دویڤ بۆچوونا پتریا ڤەکۆلەران و هەر وەسا باوەری و گۆتنێن زەردەشتیان، زەردەشت ل رۆژئاڤا ئیرانێ ب تایبەت ل گەزن کو نێزیکی دەریاچەیا ئورمێیە ژدایکبوویە، دیارە ل ئەڤی جهی کو نهۆ ب تەختێ سولەیمان ناڤدارە، ئاتەشکەدە یانکو پەرستگەهەکا ناڤدارێ زەردەشتیان هەبوویە کو گەلەك ژ نڤیسەر و مێژوونڤیسێن موسلمانان باسێ وێ کرینە، زێدەباری ئەڤێ چەندێ پرانییا مێژوونڤیسێن موسلمانان ل سەر ئەڤێ چەندێ رێککەفتینە کو زەردەشت خەلکێ رۆژئاڤا ئیرانێ بوویە(پورداوود، ١٣٨٤، ص٢٣ -٢٤). هەر وەسا ب پشتبەستن ب کەڤن بوونا زمانێ گاتان و وەکهەڤییا وێ لگەل ڤیدا یا هندوسیان و ل سەر بناغەیێ شرۆڤەکرنا ئیتۆمۆلۆژیا زمانی دشێین بێژین زەردەشت ل رۆژئاڤا ئیرانێ ژیایە(الیاد،١٣٨٦، ص٣٧٧)

چێدبیت ئەڤە بۆ ڤەکۆلەران ب تنێ بابەتەك بیت کو هەولا سەلماندن و ئێکلاکرنا وێ ددەن، لێ ژبۆ کوردان بابەتەکێ هەستیارە، چونکە ژدایکبوون و ژیانا زەردەشتی ل رۆژئاڤا ئیرانێ پەیوەستە ب ژیانا وی ل کوردستانێ ئانکو بریتییە ژ مادی بوونا وی، لێ ژدایکبوونا وی ل رۆژهەلاتائیرانێ دێ بیتە ئەگەر کو گرنگییا وی وەکو کەسەکێ مەزن د مێژوویا کورداندا بکەڤیتە بەر گومانێ. دیارە مشەختی های ل ئەڤێ چەندێ بوویە ژبەر هندێ گەلەك ب رۆهنی و ئاشکرایی جەخت و داکۆکی لسەر رەهـ و رەچەلەکێ زەردەشتی کرییە:

مەردێ ژ ماکا باستان، رابوو ژ ئازەرپادگان ژ ئێلێ (سپەنت)ێ ناڤجوان، ژ خانەدانێ کوردنشین...

(مشەختی، ٢٠١٢،ل ٢٩٩)

مشەختی د ئەڤێ دێرێدا ئاماژەیێ ددەتە هندێ کو زەردەشت ل ئازەرپادگان ئەوا نوکە ب ئازەربایجان دهێتە نیاسین ژدایکبوویە، شاعری پشت ب ناڤێ تەعریب کریێ دەڤەرێ نەبەستییە، داکو پتر و باشتر رەسەناتییا زەردەشتی بدەتە دیارکرن. پشتی دەستنیشانکرنا جهێ ژدایکبوونا زەردەشتی شاعر باسێ بنەمالا زەردەشتی دکەت کو (سپەنتمان)ە، ئەڤە ئێک ژ بنەمالێن مێدیان بوویە کو ب دیتنا شاعری کورد بووینە.شاعر ل جهەکێ دی ژی زۆر ب ئاشکەرایی باسێ کوردبوونا زەردەشتی دکەت:

Zakho Centre
for Kurdish Studies
سەنتەرێ زاخۆ بۆ ڤەکۆلینێن کوردی

تۆڕەیە زەردەشت ژ هنگو، کورد هەمی قەومێ وینە   ما نزانی ئەو ژی کورد بوو؟ مێژوو ناهێتە ڤەشار...

(مشەختی، ٢٠١٢،ل ٣١٨)

دەربرینا (مێژوو ناهێتە ڤەشار) نیشانا ئەڤێ چەندێیە کو شاعری ئاگەهـ ل ئەوان بیر و بۆچوونان بوویە کو نکۆلی ل کورد بوونا زەردەشتی کرینە، ب دیتنا شاعری کورد بوونا زەردەشتی ب چ رەنگان جهێ گومانێ نینە.

هەرچەندە کو زەردەشت ل رۆژئاڤا ئیرانێ ژدایکبوویە، لێ وەکو دیارە ل ئەڤێ دەڤەرێ پێشوازی ژ بانگەوازا وی یا ئایینی نەهاتییەکرن و ئایینێ وی نەهاتییە پەسەند کرن، لەوما نەچاربوویە ژ ئەڤێ دەڤەرا دەرکەڤیت .(زەردەشت پشتی دەهـ سالان ژ دەستپێکا پێغەمبەراتییا خۆ ژ رۆژئاڤا ئیرانێ بەرەڤ رۆژهەلاتێ کۆچ کر و بەرێ خۆ دا باژێرێ بەلخ، گوشتاسپ کو ل ئەوی سەردەمی دەستهەلاتدارێ ئەڤی باژێری بوو، باوەری ب ئایینێ زەردەشتی هینا و خزمەتا بەلاڤکرنا ئەڤی ئایینی کر)(وحیدی، ١٣٩٣، ص٣١). باوەریهینانا گوشتاسپ و برایێ وی و وەزیرێ وی و هندەك ژ کاربدەستێن کۆچکا وی ب زەردەشتی، ب وەرچەرخانەکا مەزن د ژیانا زەردەشتیدا دهێتە زانین، ئەڤ وەرچەرخانە ژی ماوەیێ دناڤبەرا ژیێ ٤٢ سالی تاکو ٥٧ سالی ژ ژیێ زەردەشتی ب خۆڤەدگریت.(هیوم، ١٣٦٩،ص٢٧٤). (مشەختی) ئاماژە ب ئەڤێ وەرچەرخانا مەزن د ژیانا زەردەشتیدا دایە،دایە دیار کرن کو د گەلەك ئایینانداmشەخت بوون ئانکو وەغەرکرن بنەمایێ گۆڕانکارییێن مەزن بوویە، ئێک ژ ئەوان ئایینان ژی ئایینێ زەردەشتییە:

هەمی (مورسل) مشەخت بوونە

ئەژی ئێکم وەکی هەمیان

وەکی زەردەشت وەکی عیسا

وەکی موسایێ عمرانە...

(مشەختی، ٢٠١٢،ل ٢٢٥)

زەردەشت ژی مینا موسی و عیسای مشەخت بوویە، ئەڤە ژی ئێك ژ ئەدگارێن هەمی پێغەمبەرانە. مشەختی ب تنێ ئاماژەکا گشتی ب ئەڤێ کۆچکرنێ نەدایە، بەلکو هویرکارییێن وێ باسکرییە و دایە دیارکرن کو چەوا (گوشتاسپ) ئانکو (ویشتاسپ) ئێکەمین دەستەلاتدار بوویە کو باوەری ب ئایینێ زەردەشتی هینایە:

وی گوت کو ئەز پێغەمبەرم، زەردەشتێ ڤالا گەوهەرم

فەرخوندە پەیکێ داوەرم، خۆش ئۆل و دینێ راستین

دەستووری (مینو)ی ژ بارەگا، ئینا ژبۆ (گوشتاسب)ێ شاه

بەلکی بدەت بۆ وی پەناه، شاهێ خودان تاج و نگین...

(مشەختی، ٢٠١٢،ل ٢٩٩)

Zakho Centre
for Kurdish Studies
سەنتەرێ زاخۆ بۆ ڤەکولینێن کوردی

شاعر لسەر زمانێ زەردەشتی لگەل گوشتاسپی دپەیڤیت، بۆ وی ددەتە دیار کرن کو پێغەمبەرەکە کو ژ لایێ خودێ هاتییە و هەلگرێ ئاییینەکێ پیرۆز و مەزنە، ئەو هەلگرێ دەستووورێ مینو ئانکو جیهانا ئاسمانی و خوداییە، زەردەشت هیڤیخوازە کو گوشتاسپ وی بحەوینیت و هاریکارییا وی بکەت.

مشەختی ژ ئەنجامێ خواندن و دویڤچوونا خۆ بۆ مێژوویا ئاییینێ زەردەشتی گەهشتییە ئەڤی ئەنجامی کو ئاییینێ زەردەشتی ب پشتەڤانییا هێز و دەستهەلاتێ سەرکەفتییە، ئانکو ئەگەر پشتەڤانییا گوشتاسپی و هێزا وییا لەشکەری نەبا، ئەڤ ئاییینە بەلاڤ نەدبوو:

هیچ نەکر زەردشتێ خۆمان، وێل کری و دەربەدەر بوو

تا کو (گوشتاسب)ی ژبۆ وی دەستهەلینا دەرکەمین...

(مشەختی، ٢٠١٢،ل ٣٠٢)

٣ - گرنگیدان ب قوناغێن مێژوویا ئاییینێ زەردەشتی:

زەردەشت ئاوارە و دەربەدەر بوو هەتا ئەوی دەمی کو دەستهەلاتدارەکی خۆ لێ کرە خودان و پالپشتییا وی کر.هەر ئەڤ تەڤلیهەڤبوونا ئاییینێ زەردەشتی لگەل دەستهەلاتێ فاکتەرەکێ سەرەکییێ بهێزکەفتنا دەولەتا ئیرانێ بوویە و بوویە ئەگەر کو زەردەشت ژی تا رادەیەکێ مەزن گۆڕانکارییێ بێخیتە ئاراستەیا خۆ یا ئاییینی، ب دەربڕینەکا دی (زەردەشت ژی د قوناغێن داوییا ژیانا خۆ دا، پشتی کو شیای دەستەلاتداران بینیتە سەر ئاییینێ خۆ و پێرەوان بۆ خۆ پەیدا بکەت، ئایین بۆ خزمەتکرنا مەرەمێن لەشکەری و سیاسی و دبەرژەوەندییا ملەتیدا بکارهینایە و گرنگیدایە شەر و ململانێ لگەل ملەتێن هەڤسوی)(هیوم، ١٣٦٩، ص٢٧٧).

لگەل خویابوونا ئاییینێ زەردەشتی دەولەتا ئیرانێ گەلەك بهێزکەفت، سوپایێ ئیرانێ شیا هەڤسوییێ خۆ یێ بهێز واتە دەولەتا بابل ل سالا ٥٣٩ بەری زاییینێ بێخیتە ژێر دەستهەلاتا خۆ، ل داوییێ ژی ئیمپراتورییەکا بهێز ل ژێر حوکمێ داریوشێ مەزن هاتەدامەزراندن و هێرشێن خۆ بەرەڤ ئەوروپا دەست پێکرن تاکو ل شەرێ سالامیس سنوورەك بۆ وان هاتەدانان. دیارە ئەڤ شەر و ململانەیە بەردەوام بوویە تاکو ئسکەندەرێ مەقدوونی شیایە ب ئێکجاری دویماهیێ ب ئەڤێ ململانێ بینیت و دەولەتا هەخامەنشی ژناڤ ببەت. ب ئەڤی رەنگی ئیران ل ژێر دەستەلاتا جێنشینێن ئەسکەندەری مایە. ل سەردەمێ دەستهەلادارییا یونانیان و دەستهەلادارییا پارتییان(ئەشکانییان) ئاییینێ زەردەشتی بەرەڤ رۆژپەرستی و فرەخوداپەرستی و بیروباوەرێن میترایین کەڤنڤە چوو. ئەم دشێین ماوەیێ دناڤبەرا ٢٢٦ هەتا ٦٥١ بەری زاییینێ ب ماوەیێ سەربەخۆییا ئاییینێ زەردەشتی ل

Zakho Centre
for Kurdish Studies
سەنتەرێ زاخۆ بۆ ڤەکۆلینێن کوردی

قەلەم بدەین، ئەردەشێر کو ئێک ژ پشتەڤانێن بهێزێن زەردەشتی بوو جارەکا دی سەربەخۆییا ئیرانێ راگەهاند و وەلاتێ ئەرمینیایێ داگیرکر و ئیمپراتوریەتا ساسانی دامەزراند. شینوارێن بەردینێن سەردەمێ ئەردەشێری ئەڤێ چەندێ نیشان ددەن کو چەوا خودایێ دینێ زەردەشتی خەلەکا دەستهەلاتێ رادەستی ئەردەشێری دکەت.هێز و دەستهەلاتا ئایینێ زەردەشتی هەتا سالا ٦٥١ زایینی بەردەوام بوو، ل ئەڤێ سالێ عەرەبان ل ژێر کاریگەرییا ئایینەکێ نوی ب ناڤێ ئیسلامێ هێرش کرە ئیرانێ و دەولەتا ساسانی ژناڤبرن. پرانیا زەردەشتییان یان بوونە موسلمان یان ژ ئیرانێ رەڤین و ل جیهانێ بەلاڤ بوون لێ پرانیا وان ل باژێرێ بومبای ل هندێ ئاکنجی بوون، نهۆ ژی ژ لایێ گیانی و هارکارییڤە ژ باشترین هەڤوەلاتیێنن هندێ دهێنە نیاسین . (هیوم، ١٣٦٩، ص٢٧٩ -٢٨٠)

هەرچەندە کو ئەڤ وردەکارییێن مێژوویی د شعرێن مشەختیدا ناهێنە دیتن، لێ گەلەك جاران مشەختی ئەڤ سەرکەفتن و لاوازبوونا ئایینێ زەردەشتی ل قوناغێن مێژوویێن جودا جودا وەکو نموونە یان سیمبۆلەك بۆ سەرکەفتن و شکەستێن کوردان و ئەو زولم و زۆرییا کو ل کوردان دهێتە کرن بکاردهینایە. مشەختی ئەو زۆرداریيا کو عەرەبان ل کوردستانا باشور ل هەمبەر کوردان کری ب درێژەپێدانا کاروکریارێن عەرەبان ل دەمێ رووخاندنا دەولەتا ساسانی دزانیت، ئانکو ب دەربرینەکا دی نەمان و لاوازبوونا ئایینێ زەردەشتی ب فاکتەرەکێ سەرەکیێ زالبوونا عەرەبان ل سەر کوردان ل قەلەم ددەت:

ئــەو چ دێــون، چ دورنــدن ؟ ئــەو رەوشــت کــولاژدمن
دەولـەتا ساسـانی وان کوشـت، چـەند هـزار علمـێ دەلال
چەند هەزار گەنجینە وان سۆت، دەفتەر و مێژووی ڤەکە
دیلکـرن شـادۆتی نـازك، چــەند هــزار منــدال و مــال
چــەند کـتێبخانە ل مـە سۆتن، هەمەدان خاپوورکرن
سەد هزار ملیۆن ووشە چوون، بوونە خاکستەر د چال...

(مشەختی، ٢٠١٢،ل١٧٠)

ل ڤێرێ دەمێ نەکامییا عەرەبان دکەت، خەم و دلگرانییاخۆ ل هەمبەر ژناڤچوونا دەولەتا ساسانی ل سەر دەستێ عەرەبان و ئەو کار و کریارێن عەرەبان هەر ژ برنا ژنان و کچان، تاکو دگەهیتە سۆتن و ژناڤبرنا پەرتووکان ددەتە دیارکرن، کەواتە مشەختی بەشەکێ گرنگ ژ مێژوویا ئایینێ زەردەشتی ب واقعێ سەردەمێ خۆڤە گرێ ددەت. تەنانەت دەمێ داخوازا تۆلەڤەکرنێ ژ کوردان دکەت، تنێ ئاماژێ نادەتە ئەو زۆرداریيا کو رژێمێن عیراقێ ل هەمبەر کوردان کرین، بەلکو مێژوویا ئەڤێ زۆلم و زۆرداریێ بۆ بەری سەدان سالان دژڤرینیت:

Zakho Centre
for Kurdish Studies
سەنتەرێ زاخۆ بۆ ڤەکولینێن کوردی

برينا كوير ئەگەر قرتماغێ بگريت　　　بنێ وێ هەر غەرمزدارە و ب كينە

گەلەك كريە لگەل مە ژ دەورێ ساسان　　　ژبير نا كەين، ومرە، تۆلەی هەلينە...

(مشەختی، ٢٠١٢،ل٤٩)

گەلەك جاران مرۆڤ هەستێ ب هندێ دكەت كو مشەختی جارنا ژ سنۆرێ نەتەوايەتیێ دەركەفتییە و گرنگی ب مێژوويا نەژادی و ململانا ئارییان لگەل نەژادێن دی ژێ دايە:

ئەو چ عاشوورا و حسێنن وە ب دەڤێ خۆ گرتییە

ئەو چ گێلمگێدان و رەشپۆش، شبتی بابێ هێستران

بۆچی بۆ ناڤێ بلند و تەخت و تاراجێ د خۆ

سینگ قوتان و شینی ناكەن، رۆژی رەش، ساسانیان

ئەو ب دەردەك رەش ل ناڤچوون، مێژوو شەرمێ ژێ دكەت

هەر كی عاقل بیت دگرییێت ژ هێرشا وان تازیان

عەرز و ناموس دانە بن پێ، پرس نەكە ناڤ و فهێت

سەد هەزار علم و هونەر كوشت، مۆبەد و ئاتەشگەهان

یا فەرە ئەو رۆژی رەشتار هوون نیهاران بۆ بكەن

سینگ قوتان و شین و تازی، هات و هاوار و فیغان...

(مشەختی، ٢٠١٢،ل٢٠٠)

مشەختی رەخنەیێ ژ ئیرانیان دگریت كو ب هەلكەفتا شەهیدبوونا ئیمام حوسەینی شینیێ دگێڕن و سینگ قوتانێ دكەن، ب دیتنا وی ل جهێ ئەڤێ هەلكەفتێ، دڤێت ئەو ل ئەوێ هەلكەفتا كو دەولەتا ساسانی ژناڤچووی بەهیێ دانن، واتە ل ئەوی دەمێ كو شارستانییەت و ئایینێ وان ژناڤچووی و پەرستگەهێن وان هاتینە سۆتن و ناموسا وان هاتییە بن پێ كرن. ب ئەڤی رەنگی ئەم دشێین بێژین ژناڤچوونا دەولەتا ساسانی و ئایینێ زەردەشتی ل دەڤ مشەختی ب دویماهیكهاتنا شكۆمەندی و مەزناتییا مللەتێن ئارییێن ئیرانێ هاتییە زانین و شاعری خەم و پەژارەیا خۆ ل هەمبەر ئەڤێ چەندێ دايەخوياكرن.

٤ - پیرۆز راكرتنا ئاڤێستایێ:

پەرتووكا پیرۆزا زەردەشتیان ئەڤێستایە. یا بنەجهـ ئەوە كو ئەڤ پەرتووكە بەری سەدێ پێنجێ پێش زایینێ نەهاتبیتە نڤیسین، لێ بەشەك ژ ئەڤێ پەرتوكێ بۆ دەمەكێ گەلەك

Zakho Centre
for Kurdish Studies
سەنتەرێ زاخۆ بۆ ڤەكۆلینێن كوردی

کەڤنتر ژ ئەڤی ماوەی دزڤریت.تەنانەت چێدبیت هەبوونا بەشەك ژ ئەڤێ پەرتووکێ پەیوەست بیت ب بەری پەیدابوونا ئایینێ زەردەشتی. (بارندر، ١٩٩٣، ص٩١ -٩٢).

تەڤایا نڤیسینێن ئایینیێن زەردەشتییان ب ئاڤێستا دهێنە نیاسین. زمانێ بکارهاتی د ئەڤان نڤیسیناندا ئەڤێستاییە کو زۆر نێزیکی زمانێ سەنسکریتییە. دیارە کو ئەڤێستایاکەڤن گەلەك مەزن بوویە، لێ ئەوا کو ئەڤرۆ بۆ مە مای، ئەڤێستایەکە کو ژ پێنج بەشان پێکهاتییە: یەسنا کەڤنترین پشکا ئەڤێستاییێە(هیوم، ١٣٦٩، ص٢٧٧)، (یەسنا یان یەسنە ب واتا پەرستن ... بریتییە ژ رێورەسمەکێ ئایینیێ گەلەك گرنگ ئانکو ئێکە ژ بەشێن سەرەکیێن ئەڤێستایێ کو دئەڤی رێورەسمیدا دهێتە خواندن)(پور داوود،١٣٨٧، ل٢). هەر د ئەڤێ پشکێدا، کەڤنترین بەشێ ئەڤێستایێ کو هەڤدە گاتن هاتینە بجهکرن. ئەڤە تەنها پشکا ئەڤێستاییێە کو راستەوخۆ دهێتە دان بال زەردەشتی ب خۆ (هیوم، ١٣٦٩، ص٢٧٧). پشکادی (ویسپرد)ە کو باسێ رێورەسمێن نڤێژێ دکەت و ل پال یەسنایێ هاتییە تەرخانکرن بۆ پەرستنێ، ئێکە ژ پێنج بەشێن بجهـ مایی ژ ئەڤێستایا مەزنا ساسانیان. ئەڤ پەیڤە ژ دوو بەشان پێکهاتییە و واتا وێ یا گشتی بریتییە ژ (دادڤانێ دادگەها خودایی). د دەڤێ (ویسپردی)دا باس ژ فریشتەیان و جیهانا مینویی و عەرد و ئەسمان و تشتێن کو عەرد و ئەسمان ب خۆڤەدگرن هاتییەکرن، هەر وەسا باسێ هەمی جەژنێن ئایینیێن زەردەشتیان و دەمێن لاڤا و نڤێژان هەر ژ سپێدێ تاکو شەڤێ و هەر تشتێ کو پەیوەست بیت ب دوعا و پەرستنێن زەردەشتیان هاتییە باسکرن و پەسنا وان هاتییەکرن. د رێورەسمێن ئایینیدا ویسپرد لگەل یەسنا و وەندیدادێ دهێتە خواندن، و ل جەژنێن شەش گاهانبار و نەورۆزێ ژی ویسپرد ب تنێ دهێتە خواندن(پورداوود،١٣٥٩،ص٢). پشکا سێیێ ژی وەندیدادە کو تایبەتە ب رێورەسمێن ئایینی، هەر وەسا هندەك بابەتێن مێژوویی و ژیانا پشتی مرنێ بخۆڤەدگریت. یەشتها ژی کۆمەکە ژ سروودێن ئایینی کو ژ لایێ پیاوێن ئایینی یێن زەردەشتیانڤە هاتینە پاراستن، د رێورەسمێن ئایینی دهێنەبکارهینان و ب رێکا وان داخوازا هاریکاریێ ژ بیست و ئێک فریشتە و قەهرەمانێ ئایینێ زەردەشتی دهێتەکرن. خوردە ئەڤێستا ئانکو ئەڤێستایا بچویک ژی هندەك دوعانە کو هەمی زەردەشتی وان بکاردهینن (هیوم، ١٣٦٩، ص٢٧٧ -٢٧٨). خوردە ئەڤێستا ژی بریتییە ژ کۆمەکا دوعا و نڤێژ و ستایشکرنان کو ژ بۆ دەمێن جیاوازێن رۆژێ و رۆژێن پیرۆزێن هەیڤێ و جەژنێن دینییێن سالێ و هەلکەفتێن دیێن گرنگ وەکو رۆژا سەدرە لبەرکرن و کوشتی گرێدانا زارۆکان و شەهیان و بەهیان هاتینەدانان. پورداود، ١٣٠٦، ص٢٦).

ل دویڤ ئەڤان بەشان و تایبەتمەندییێن هەر ئێک ژ وان، ئەم دشێین بێژین (ئەڤێستا ژ دوو بەشان پێکهاتییە، بەشەك کو یێ زەردەشتی ب خۆیە و بەشەك کو ب درێژییا دەمی تاکو

Zakho Centre
for Kurdish Studies
سەنتەرێ زاخۆ بۆ ڤەکۆلینێن کوردی

سەردەمێ ساسانیان ل سەر هاتییە زێدەکرن. پشکا راستەڤینەیا ئەڤێستایێ گاتن، ژ بۆ نیاسینا هزرێن راستەڤینەیێن زەردەشتی، پێدڤییە ئەڤ بەشە بهێتە خواندن.) (وحیدی، ١٣٩٣، ص٣٢)

ژبلی ئاڤێستایێ و پێنج بەشێن وێ و پەیوەستبوونا هەر بەشەکی ب سەردەمەکی، شرۆڤەکرنێن ئەڤێستایێ ژی هەنە(زەند شرۆڤەکرنەکە کو ل سەردەمێ ساسانیان ب زمانێ پەهلەوی لسەر ئەڤێستایێ هاتییە نڤیسین.پازەند ژی شرۆڤەکرنەکە لسەر زەندێ کو ب زمانێ فارسییا دەری هاتییە نڤیسین) (وحیدی، ١٣٩٣، ص٣٣) دیارە د ژێدەرێن کەڤندا گەلەك جاران ئەڤ زاراڤە ب هەلە ل جهێ ئەڤێستایێ هاتینە بکارهینان.

سەبارەت ب مەزنی و قەبارا ئەڤێستایێ گەلەك بۆچوون هەنە، مێژوونڤیسەکێ رومی ل سەدێ ئێکێ زایینی باسێ قەبارێ ئەڤێستایێ کرییە و گۆتییە کو ژ دوو ملیون شعران پێکهاتییە، مێژوونڤیسێن ئیسلامی ژی باسێ قەبارا ئەڤێستایێ کرینە، بۆ نموونە مەسعوودیوەسا دایە دیارکرن کو لسەر دوازدە هزار بەرگان و ب پیتێن زێرین هاتبوو نڤیسین. (گهبەری) باسێ دوازدە هزار پیستێ گایان کرییە. د پەرتووکێن پەهلەویدا ژی باسێ هندێ هاتییەکرن کو ئەڤێستایا سەردەمێ ساسانیان ژ ٨١٥ بەشان پێکهاتییە کو هەر بەشەك لسەر ٢١ نەسکان هاتییە پارڤەکرن. (پورداوود، ١٣٨٤، ص٥٠ -٥١)لێ سەرەرای ئەڤان گۆتنان، ئەڤێستایا نوکە ژ هەشتێ و سێ هزار پەیڤان پێک دهێت، لێ ئەڤ ئەڤێستایا نهۆ نە ب خەتێ رەسەن ئەڤێستایا کەڤنە و نە لدویڤ رێکخستن و رێزبەندییا وێیە(پورداوود، ١٣٨٤، ص٤٤).

مشەختی د شعرێنخۆداناڤێ ئاڤێستایێ لگەل پەرتووکێن دیێن ئاسمانی دهینیت، ئانکو وەکو تەورات و ئنجیل و قورئانێ سەرەدەریێ لگەل دکەت:

جاری قورئانێ دخوونم، جاری ئنجیل و زەبوور　　　هەر ب خۆ ئاویستە زانم، داخدارم، دلخرۆش...

(مشەختی، ٢٠١٢،ل١٥٢)

دیارە مشەختی شارەزاییەکا باش د ئەڤێستاییێدا هەبوویە و ئەڤ پەرتووکە خواندییە و ئاگەهداری ناڤەرۆکا وێ بوویە، بەلگە ژی بۆ ئەڤێ چەندێ ئەو بابەت و ئامۆژگارینە کو ژ ئاڤێستایێ هاتینە وەرگرتن، بۆ نموونە شاعر ل جهەکی سەبارەت ب ئازادیێ دبێژیت:

رابە قورئانێ بخوینە، قەدرێ ئازادی ببینە　　　دا بزانی ئەو چ دینە، وی نیشان ئازادییە

گەر تو ئاڤێستای ببینی، هادری سەرسۆڕ دمینی　　　بایەخەك یێ دایە ژینی، مەردمان ئازادییە...

(مشەختی، ٢٠١٢،ل٣٧٠)

Zakho Centre
for Kurdish Studies
سەنتەرێ زاخۆ بۆ ڤەکۆلینێن کوردی

شاعر د ئەڤێ باوەرییێدایە کو نێرینا ئاڤێستایێبۆ ئازادییا مرۆڤی وەکو پەیاما قورئانێیە. مشەختی شانازیێ ب ئەڤێستایێ دکەت، خوازیارە کو کورد ژی شانازیێ ب هندێ بکەن کو نەژادێ وان ئارییە خودانێ پەرتووکەکا وەکو ئەڤێستایێنە:

چ خۆش ئوستادە ئاڤیستا، نەیابە چرای رێکا خودای ژی ئافتابە

پتر قەنجی خودێ کو بۆ تە دایی چ بەختیاری، نەژادێ ئاریایی...

(مشەختی، ٢٠١٢،ل٣٦٩)

ئەڤێستا رێنیشادەرەکا نموونە و دەگمەنە، چرایەکە کو خودێ ژبۆ رۆهنکرنا رێکا مرۆڤان پێشکێشی مرۆڤایەتیێ کرییە. ب دیتنا مشەختی ئەڤێستا و پەرتووکێن دینێن زەردەشتیان ب تایبەت یێن ب زمانێ پەهلەوی هاتینە نڤیسین - چێدبیت مەبەستا شاعری شرۆڤەکرنێن ئەڤێستایێ بیت - پەرتووکێن گرنگن و مەزنن، لێ مەزناتی و شکۆمەندییا وان ل ئەوی دەمی پتر خویا دبیت کو بزانین ئەڤ پەرتووکە ژێدەرێ گەلەك بیر و باوەرێن شارستانیەت و ئایینێن دینە کو پشتی زەردەشتی هاتینە، ب تایبەت عەرەبان رۆلەکێ مەزن د دزین و تالانکرنا ئەڤی کەلەپوریدا هەبوویە:

تـو کـتێبێـت پەهلـەوی جـارەك بخوینـە ئـەی بـرا

هـەم ل ئاویسـتا بنێـرە، چـەندی رۆنـە ئـەو چـرا

ئەو دەمە دێ بۆ تە رۆن بیت، چەند دزینە وەك گورا

سەد هزار کوڤان و ئاخان دێ بکەی شین و گری...

(مشەختی، ٢٠١٢،ل٣٠٥)

٥ - بنەما و باوەرییێن زەردەشتیان:

٥ -١ - ئێکتا پەرستی:

بناغەیێ سەرەکییێ هەر ئایینەکی بریتییە بابەتێ پەرەستنێ، ئانکو چەوانییا نێرینا ئەوی ئایینی بۆ مەسەلا ئافراندنا گەردوونی و بوونەوەران. هەر لسەر ئەڤی بناغەی باسێ ئێکانەپەرستی یان دووانەپەرستی و فرەخودایی و هەبوونا خوداوەندان د ئایینێن جۆراوجۆردا دهێتەکرن. سەبارەت ب ئایینێ زەردەشتی فەرە بێژین کو (ئێک ژ ئالۆزترین بابەتێن پەیوەست ب ئایینێ زەردەشتی بابەتێ پەیوەندییا رەوشتییا دووانەییا دناڤبەرا هەر دوو گیانێن خێرێ و شەریدا و پەیوەندییا ئەڤێ چەندێ ب ئەهورامەزدایڤەیە. ژبەر گەلەکی و جۆراوجۆرییا ئەو شرۆڤەکرنێن کو بۆ ئەڤی بابەتی هاتینە کرن، هەر هەولەك ژی بۆ ئێکلاکرن و شرۆڤەکرنا ئەڤێ چەندێ بهێتەکرن، دێ بێ ئەنجام مینیت)(یحیی، ٢٠١٦،ص٧) واتە هێشتا ڤەکۆلەر و

Zakho Centre
for Kurdish Studies
سەنتەرێ زاخۆ بۆ ڤەکۆلینێن کوردی

بسپۆر نەشیاینە بدەنە دیارکرن کو ئایینێ زەردەشتی ئایینەکە کو باوەری ب هەبوونا ئافەرێنەرەکی هەیە یان باوەری ب هەبوونا دوو ئافەرێنەران هەیە.

هندەك زانا و بسپور ئایینێ زەردەشتی ب ئایینەکێ دووانەیی کو باوەری ب هەبوونا دوو خودایان هەیە ددەنە نیاسین، هندەکێن دی ژ داکوکیێ لسەر ئێکانە بوون، ئانکو باوەری هەبوون ب خودایەکی دکەن، لێ دەستەیا سیێ بۆ هندێ دچن کو زەردەشت ژ لایێ لاهوتیڤە ئێکانەیی بوویە، لێ ژ لایێ فەلسەفیڤە دووانەیی بوویە، کەواتە ژ لایێ باوەرییا ئایینیڤە خودایەك د جیهانێدا هەیە، لێ دەمێ فەلسەفا جیهانێ شرۆڤەدکەت باسێ هەبوونا دوو خودایان دکەت کو ململانە دناڤبەرا واندا هەیە.(شناوی، ٢٠٠٢،ص١٤٦)

خودێ ل دەڤ زەردەشتی ئەو(زاتێ زال و زانایە کو ب ئەهورا مەزدا دهێتەنیاسین. ئەو ئافەرێنەرێ عەرد و ئەسمانانە، دەستپێک و دویماهیکە.زەردەشتی ئەڤ خودایە ب هەڤال دایەنیاسین، ئەستەمە ئەڤی خودای چ پەیوەندی ب شەڕ و خرابیێ هەبیت.گیانێ پیرۆزێ ئەڤی خودای هەلسەنگاندنێ بۆ ژیانێ دکەت و ژن و زەلامان دئافرینت. ل ڤێرێ گیانەکێ خراب و چەپەل و وێرانکەر هەیە کوبەرێ مرۆڤی ددەتە ئامانجێن خراب وەکی دفن بلندی و درەوێ. لسەر مرۆڤییە کو ئێک ژ ڤان هێزێن هەڤدژ هەلبژێریت، رەفتارێ رێبازا شەڕ و خرابیێ دێ ژیانا مرۆڤی تژی هزرێن خراب و پەیڤێن خراب و کردارێ خراب کەت. لێ ئەگەر رێبازا حەقیێ هەلبژێرن دێ بەشداریێ د هزرا باش کەن و گەهنە پێگەهشتن و نەمریێ و مەلەکوتا ئەسمانی کو هەمی ژ سروشتێن خودێنە) (بارندر، ١٩٩٣، ص٩٠ -٩١)، کەواتە راستە کو زەردەشتی خودا پەرستن و دژی ئەهریمەن، ئانکو هێزا خرابیێنە، لێ ئەڤ هێزا خرابیێ ژی مینا خودێ شیانا ئافراندنا هندەك تشتان و ئەنجامدانا هندەك کاران هەیە و مایێ خۆ د کاروبارێن جیهانێدا دکەت، ئەهورامەزدا تشتێن باش و پۆزەتیڤ دئافرینیت و ئەهریمەن بەرپرسە ل بەرامبەر تشتێن خراب، ئانکو (شەڕ ژی هەر وەکو خێرێ جەوهەرەکە، خێر و باشی هەمی بۆ خودێ دزڤرن و ژێدەرێ شەڕ و خرابیێ ژی ئەهریمەن ئانکو نەساخی و مرن و تۆرەبوون و گونەه ژ ئەهریمەنینە). ئەگەر ئەم باش تەماشەی ئەدگارێن ئەهورامەزدا و ئەهریمەنی د پەرتووکێن پەهلەویدا بکەین دێ گەهینە ئەڤی ئەنجامی کو (ئەهرمەن ژی وەکو ئەهورامەزدای ئەزەلییە، هەر ئێک ژ ئەهورامەزدا و ئەهریمەنی، ئافراندی و هەرێمێ خۆ هەنە، تشتێن باش ژ ئافراندنا ئەهورامەزدای و یێن خراب ژ ئافراندنا ئەهریمەنینە، لێ خرابی و باشی د مململانێدانە تاکو ل داویێ باشی ب ئێکجاری لسەر خرابیێ سەردکەڤیت) (خالقی، ١٣٩٥، ص٩٧) بۆ نموونە گیانەوەرێن زیانبەخش یێن وەکو مار و دوپشک و سویسرك ژ ئافراندنا ئەهریمەنینە.

Zakho Centre
for Kurdish Studies
سەنتەرێ زاخۆ بۆ ڤەکولینێن کوردی

د ئایینێ زەردەشتیدا هێزا باشیێ ژ ئەهورامەزدا و کۆمەکا فریشتە و ئیزەد ئانکو خوداوەندان پێک دهێت.هندەك فریشتە ئانکو کەسێن نموونە و جیاواز هاریکارییا ئەهورامەزدای دکەن، ئەو ژی بریتینە ژ شەش فریشتەیانن کو فریشتەیێن نەمرێن ئەهورامەزدای ئانکو ب ئەمشاسپەندان دهێنە نیاسین، ئەڤ شەش فریشتەیە ل نێزیک تەختێ ئەهورا مەزدای روونشتینە، ئەڤان فریشتەیان پلە و پایەکا تایبەت د رێورەسمێن ئایینیێن زەردەشتیاندا هەیە، چونکە پارێزگارییێ ژ ئەوان رەگەزان دکەن کو جیهانێ پێک دهینن واتە (ئاڤ و ئاخ و ئاگر... هتد). ژبلی ئەڤان فریشتەیان گەلەك بونەوەرێن دیێن ئەسمانی ژی هەنە کو ب ئیزەد دهێنە نیاسین، ئەڤە ژی هاریکارییا ئەمشاسپەندانان دکەن. ئەڤە هەمی پێکڤە خەباتێ بۆ گۆتنا باش و راستی و ئاشتیێ دکەن. ل هەمبەر ڤان هێزێن ئاسمانی هێزێن خراب هەنە کو بریتینە ژ گیانێن شەرخواز و لایەنگرێن شەیتانی، لێ ب دەگمەن وەکو هێزێن ئەسمانی د چوارچوڤێ ناڤ و رێزبەندیەکا دیارکریدا دەردکەڤن. ئامانجا ئەڤان هێزان ژی بێ دینی و ئاژاوە و هزرێن خراب و یاخیبوون و برس و تێهنیبوون و درەوە. (بارندر، ١٩٩٣، ص٩٢)، کەواتە ب شێوەیەکێ گشتی د ئایینێ زەردەشتیدا پەرستن بۆ هێزێن جۆراوجۆرێن ئاسمانی دهێتە پێشکێشکرن کو ئەو ژی بریتینە ژ:

١ -خودایێ مەزن و ئافرێنەر واتە ئەهورامەزدا

٢ -ئەمشاسپەندان:فوهومانو(عەقل یان هزرا درست)، ئەشاڤەهیشتا(راستی و راستەرێ خوازی)، خشاترا(مەلەکوتا داخوازکری)، سپنتا ئارمایتی(راستەرێیی و خۆ مەزن نەکرن)، هورڤیداد(پێگەهشتن)، ئەمیرتات(نەمری).

٣ -یەزدانان: ئەڤە ژی کۆمەکا یەزدان یانکو خوداوەندن کو پلە و پایەیا وان ژ ئەمشاسپەندانان کێمترە، ئەڤە ژی بریتینە: میترا، ئاناهیتا، راشنو، سروش، و.. هتد.(یحیی، ٢٠١٦، ص١٢ -١٣)

زەردەشتیان باوەری ب ململانەکا بەردەوام دناڤبەرا ئەهورامەزدا و ئەهریمەنیدا هەیە، کارێ ئەهریمەن و لایەنگرێن وی پتر تێکدان و خرابکرنا کارێن باشێن ئەهورامەزدایە، لێ تشتێ گرنگ ئەڤەیە کو ل داویێ ئەهورامەزدا و هێزێن باشیێ ئێکجاری دێ بسەر ئەهریمەنی سەرکەڤن و دێ هێزا خرابیێ ژناڤبەن. (بارندر، ١٩٩٣، ص٩٣) د ئایینێ زەردەشتیدا مروڤ ئازادە، واتە دشێت رێکا باشی و ئەهورامەزدای هەلبژێریت و دشێت رێکا خرابیێ ئانکو یا ئەهریمەنی هەلبژێریت. ئەگەر ئێکی رێکا باشیێ هەلبژارد؛ ئەڤە بەشداری د سەرکەفتنا ئێکجارییا ئەهورامەزدای لسەر ئەهریمەنی کر، لێ ئەگەر رێکا خرابی و ئەهریمەنی هەلبژارد، واتە رەزامەندییا خۆ ل هەمبەر رەوشا نەهۆ یا جیهانێ نیشاندا... (بارندر، ١٩٩٣، ص٩٤). هەر لسەر بناغەیێ ئەڤان دوو هێزان د ئەڤێستاییدا باسێ سپەنتامینو و ئەنگەرەمینوی هاتییەکرن.

Zakho Centre
for Kurdish Studies
سەنتەرێ زاخو بۆ ڤەکولینێن کوردی

سپەتنامینویە، واتە رۆناهییا گیانی یان رۆناهییا رەوان، یان ئەو پاکێ کو ژێدەرێ رۆناهییێیە، یان هزرا پاك، ئەڤ هێزە نوینەرێ عەقلێ پاك و رۆهنێ گیانێ ئەهورامەزدایە. ئەنگەرەمینو ئانکو نوینەرێ خرابیێ، گیانێ تاری، عەقلێ پیس، هەڤدژێ سپەنتایە و دژی وییە، د فارسییا نویدا ئەڤ زاراڤە بوویە ئەهریمەن.(اشیدری،١٣٨٨،ص؟)

مشەختی د شعرێن خۆ دا ب متمانە و باوەرییەکا مەزن باسێ ئێکانەپەرستییا ئایینێ زەردەشتی دکەت، لێ سەرەرای هەبوونا گەنگەشە و بیر وبۆچوونێن جودا و ل دۆر ئێکانەبوونا ئافرێنەری، مشەختی ژبلی ئێکانەپەرستبوونا زەردەشتیان، داکۆکیێ لسەر ئەڤێ چەندێ دکەت کو د ئەڤی ئایینیدا ئەهورامەزدا ئافرێنەرێ ئێکانەیە:

بـــــزرگ و نامــــداره

یەکتاپەرستێ درست

چ خــۆش و تــامداره

مێوەیێ دارێ زەردەشت...

(مشەختی، ٢٠١٢،ل٢٢٠)

هەر وەسا پشتی چەند دێران دبێژیت:

(ئەهـــورا مــەزدا) بــزان

خــالقێ مـوتلــەق ئــەوە

پشت حەفت نەهالێ عرفان

دەنگ وهەوارێ زەردەشت...

(مشەختی، ٢٠١٢،ل٢٢١)

بکارهینانا (خالقێ موتلەق) پەیوەستە ب ئەوان گومانێن کو ڤەکۆلەر و بسپۆران سەبارەت ب ئێکانەبوونا ئافرێنەری د ئایینێ زەردەشتیدا هەیە، واتە مشەختی دڤێت دژایەتییا خۆ بۆ ئەڤێ تێگەهشتن و بۆچوونا بەربەلاڤ بدەتە دیارکرن. شاعر ل جهەکێ دی ژی دبێژیت:

ئـەهریم (انـاالحق) دگـوت

زەردەشـــتی هـــەرول کـــرێ

زانــایێ مـوتلــەق دگـوت

شـرینە زارێ زەردەشت...

(مشەختی، ٢٠١٢،ل٢٢٣)

ل سەر زارێ ئەهریمەنی ئانکو هێزا خرابیێ باسێ خودا بوون ئانکو ئافرێنەربوونا ئەهریمەنی هاتییەکرن و پاشی هەلویستێ زەردەشتی و باوەری هەبوونا وی ب هێز و دەستەلاتا

Zakho Centre
for Kurdish Studies
سەنتەرێ زاخۆ بۆ ڤەکۆلینێن کوردی

مەزدای وەكو تاكە خودێ و ئافەرێنەر هاتییە باسكرن. مشەختی بتنێ جەختیێ لسەر ئێكانەبوونا ئافەرێنەری د ئایینێ زەردەشتیدا ناكەت، بەلكو چەمكێ خودێ ئانكو ئافەرێنەرێ ئێكانە د ئایینێ زەردەشتیدا لگەل ئایینێن ئیبراهیمی بەراورد دكەت و دگەهیتە ئەڤی ئەنجامی كو ئەهورامەزدا د ئایینێ زەردەشتیدا پتر ژ هەمی ئایینێن دی دەلالەتێ ل سەر ئێكانەپەرستی و ئێكانەبوونا ئافەرێنەری دكەت:

(اللّٰه) ب معنـــا حـــیرەت
دبیتــە شـــەرح و تەفســیر
بەنـــدە نزانیـــت چـــكەت
تێتــە كنـــارێ زەردەشـــت
(یـەهوە) وەكـی تەفشیە
بـــو: قـــەومـەكـــی، لای
ژیـــۆ هـــــەمچكان نییـــە
ســـەحكە مشـــارێ زەردەشـــت
رەوانـــێ پـــاك، بـــاب وكـــور
ســـێ تـــــا پەرســـتی ددەت
نەمینـــە مـــات و سەرســـور
(مەزدایە) یارێ زەردەشـت...

(مشەختی،٢٠١٢،ل٢٢١ -٢٢٢)

شاعر هەولا ئازراندنا هزرا خواندەڤانی ددەت، ئانكو دڤێت ئەڤێ پەیامێ بگەهینیتە خواندەڤانی كو چەمكێ خودێ د هەر ئایینەكیدا ئاریشە و گرفتێن خۆ هەنە و تێگەهشتن و شرۆڤەكرنێن زانایێن هەر ئایینەكیە كو ئەڤی چەمكی بەرەڤ ئێكانەبوونا ئافرێنەر و ئێكانەبوونا خودێ دبەت، وەسا دیارە كو مشەختی لسەر بناغەیێ هەستێ خۆ یێ نەتەوەیی چەمكێ خودێ د ئایینێ زەردەشتی ب بهێزتر ژ ئایینێن دی ل قەلەم ددەت.

ئەڤ داكۆكیكرنا زێدەیا مشەختی لسەر ئێكانەبوونا خودێ و ئێكانەبوونا ئافەرێنەری نیشانا ئەڤێ چەندێ نینە كو شاعر های ل ئەوان گومان و گەنگەشەیان نەبوویە كو ل در دووانەبوونا ئافەرێنەری د ئایینێ زەردەشتیدا دهێنەكرن:

وەستایێ من (مەزدا)یە ئەو، یەكتا و بێ هەڤتایە ئەو
نـــاڤ رەوشـــەنی پەیدایـــە ئـــەو، جـــێ دێـوە عـــەردێ تـــار و شـــین
وەســـتایێ دوو جیهـــان ئـــەوە، ئـــایینێ وان پـــاكـــان ئـــەوە
رێبـــەر ژ هـــۆشداران ئەوە،هشیاربە ئەڤ (دوو) یەك نەبین...

(مشەختی،٢٠١٢،ل٣٠٠)

Zakho Centre
for Kurdish Studies
سەنتەرێ زاخۆ بۆ ڤەكۆلینێن كوردی

شاعر پشتی هندێ کو باسێ ئێکانەبوونا مەزدای دکەت و باسێ پەیوەستبوونا وی ب رۆناهی و پەیوەستبوونا ئەهریمەنی ب تاریاتییێڤە دکەت، ئاماژێ ددەتە ئەڤێ چەندێ کو خودایێ هەر دوو جیهانا هەر مەزدایە، پاشی هۆشداریێ ددەتە خواندەڤانی کو های ل خۆ هەبیت و وەسا تێنەگەهیت کو دوو خودێ د ئایینێ زەردەشتیدا هەنە، ئانکو هەر دوو ل ریزەکێنە.

مشەختی ئاگەهداری هەبوونا ئەهورامەزدا و ئەمشاسپەندان و ئیزەدێن وان کو بنەماییێن هێزا سپەنتامینو و ململانەکا بەردەوام لگەل ئەهریمەن و هاریکارێن وی کو ب هێزا ئەنگەرەمینو دهێنە نیاسین بوویە و ئاماژە ب ئەڤان هێزان و ململانا دناڤبەرا واندا دایە:

ئەصـــل و ئـەساســـــه
فـەرمانرەوای (ســپنتان)
سەردەســـــتەنە و بناســـه
بـــو هاریکـــاریێ زەردەشـــت
یـــەزدان هـــزار هـــزارن
بـــۆ ســـەویل و چـــاوریێ
بـــو گـیـــــا و داران
ل گـونـد و شـاریێ زەردەشت
فریشـــــتەییێت خودێنـــــه
هـــەر و کـــار ســـپارتی
ئاڤـــــاکەرێت دنێنـــــه
زدی نـــــەیاریێ زەردەشـــــت
گـــش زدی ئـــەهریمانن
یەزدانـــه نـــاڤێ هـــەمان
سستیـــــەکێ نـــزانن
خزمـــەتگوزاریێ زەردەشـــت
هـەمی ب ئـەمریێ سـپنتان
کەتینـه کـار و کۆشش
سســتی نییـــه ل جـــەم وان
بخـوون، ووتـاریێ زەردەشـت...

(مشەختی،٢٠١٢،ل٢٢٢ -٢٢٣)

مەبەست ژ سپەنتا، هێزا سپەنتامینویە کو ئەهورامەزدا سەرکردایەتییا وێ دکەت، هەر ئەڤ سپەنتا مینویە کو پشتەڤانییا زەردەشتی دکەت، ئەڤ هێزە ژ چەندین فریشتەیان پێک

Zakho Centre
for Kurdish Studies
سەنتەرێ زاخۆ بۆ ڤەکۆلینێن کوردی

دهێت کو هاریکارییا ئەهورامەزدای دکەن، هەر وەسا ئیزەد یان خوداوەند ژی هەنە کو هەر ئێک ژوان ئەرکەك هەیە. ئەڤ هێزە هەمی پێکڤە دژی هێزا خرابیێ و ئەهریمەنی کاردکەن.

سەرەرای ئەو جەختییا کو مشەختی لسەر ئێکانەبوونا ئافەرێنەری د ئاینێ زەردەشتیدا دکەت لێ لگەلەك جهان ئەو دووانەبوونا فەلسەفییا ئافەرێنەرێ جیهانێ بەرجستە دبیت، باشترین بەلگە ژی بۆ دیارکرنا ئەڤێ چەندێ شعرا (بەد و پاك)ا مشەختییە:

بەد نەیارێ پاك نەژادە و توند و تیژە، تفت و تال ... قەت نەڤێتن وی ببینیت یان لگەل بیتە هەڤال
پیس نەیارێ پاك نەژادە، قەنجیکار وی گش نەڤێت ... خێر و رۆناهی نەیارن، سەر رەش و تاری و قال
رۆژ نەیارێ تاری شەڤیە، دوژمنێ رۆژێ شەڤە ... هەم کرێتی ژی ب کینە، سەر هەمی حوسن و جەمال
ئەهریمەن ژی پڕ بکینە، ئەو ل سەر یەزدانێ پاك ... یازدان نفرین دکەت سەر ئەهریمەن، دێوێ رەدال
ئەڤ جیهانە زۆرێ سەیرە، تێکدا ئەو دوو لەشکەرە ... چەند ژ مێژە ئەو دجەنگن، هند زەمان و هندە سال...

(مشەختی،٢٠١٢،ل١٥٧)

سەرەتا باسێ ئەڤێ چەندێ دهێتەکرن کو د جیهانێدا دوو هێز واتە هێزا باشی ئانکو هێزا ئەهورامەزدای و هێزا خرابیێ واتە هێزا ئەهریمەنی هەنە و دململانەکا بەردەوامدانە، ئەڤ جەنگ و ململانە هەر ژ رۆژا دەستپێکێ و هەتا نهۆ بەردەوامە، لێ پشتی باسکرنا ئەڤێ ململانەیێ مشەختی دووانەبوونا ئافەرێنەری بەرجستە دکەت:

چەند بەد و ئێش و نەخۆشی یان ستەم، ئازار و دەرد ... بەد رەوشت و تاریاتی، دۆزەخ و کوفر و زەلال
یان کول و یانی نەساخی، هەم گرانی و تاڤەڕەشک ... ئەو هەمی یەکلەشکەرن، خاون بزۆت شیر و مەتال
ژێری فەرمانێ رەدالی، یێ خودێ رووڕەش کری ... جار ل بن عەردیڤە، جارژی ژێری دەریا و گلال
لەشکەرێ یەزدانی خێرە، نوور و رۆناك و فریشت ... تەندروست و کامەرانی، نانێ ئەرزان و حەلال
خێرخوازی، خۆش و ئاشتی، پاك رەوشتی و میهرەبان ... پەیڤ و کردارێ شرین و هەروەکی خۆشاڤ و بال...

(مشەختی،٢٠١٢،ل١٥٨)

وەکو دیارە ئافراندنا تشتێن باش و ئەرێنی هاتینە دان بال ئەهورامەزدای و ئافراندنا تشتێن خراب وەکو نەخۆشی و گرانی ب کریار و ئافراندنا ئەهریمەنیڤە هاتینەگرێدان. ل داوییا ئەڤێ شعرێ ژی باسێ سەرکەفتنا هێزا باشیێ لسەر هێزا خرابیێ هاتییەکرن:

قوەتا خێرێ هنەك جار دێ رەڤیت بەر شەڕفرۆش ... قوەتا خێرێ دووماهی دێ وێ هاژووتە زەوال...

(مشەختی،٢٠١٢،ل١٥٨)

Zakho Centre
for Kurdish Studies
سەنتەرێ زاخۆ بۆ ڤەکۆلینێن کوردی

ل جهەکێ دی ژی بێژیت:

زەردەشت ب نووریێ خوری
ئـەهـریـم ب تاریکـاتی
ل پـاشـەرۆژ چـێووری
ژ ترسـێ نـاریێ زەردەشـت
شکەست لەشکەرێ ئەهریم
بـەدنـاڤ و پـاشڤەبری
ژێ نـەدهات (لام وجـیم)
ژێـر درب و داریێ زەردەشـت...

(مشەختی،٢٠١٢،ل٢٢٣)

مشەختی لگەل جهان مفا ژ ئەڤێ ململانا بەردەواما دناڤبەرا مەزدا و ئەهریمەنی وەرگرتییە و گەلەك وێنەیێن وی یێن شعری کو پەیوەستن ب بابەتێن نەتەوەیی و نیشتیمانی و کۆمەلایەتی دچنە چوارچوڤێ هەڤتێکستییەکا بهێز لگەل فەلسەفا ئایینێ زەردەشتی سەبارەت ب خودێ و ئافراندن و ململانا دناڤبەرا باشی و خرابیێ:

ئەز و(عەفلەق) ل هەڤ هاتین ب گورز و دار و چۆگانێ
مە درب لێکدان کەمەندکێشان، کەتینە باز و مەیدانێ
ئـەوی گـوت ئـەز خـودان هێـزم، خـودانێ تـۆرە و رێـزم
زرێ بـوو وەك کـەرە دێـزم، دەمـا تـێتن ژ گـارانێ
ئـەوی گـوت دێـوێ بالـدارم، د علمـێ خـو چ سـەحارم
م گـوت مـەزدا تـەنێ یـارم، تـە هـاژوت ناڤـا خمخـانێ
من گوتێ پیرێ راستیمە، ئەوی گوت ئەز حەپەنتیمە
من گوت هێژ تە نەناسیمە، کو ئەز کیمە ل دەورانێ...

(مشەختی،٢٠١٢،ل١٠٥)

شاعر باسێ ململانا دناڤبەرا خۆ و (میشێل عەفلەق) دامەزرێنەرێ حزبا بەعسا عەرەبی دکەت، ئەڤ شەر و ململانا کو شاعری د ئاشوپا خۆ دا چێکری، رەنگڤەدانا خەبات و بەرخۆدانا مللەتێ کوردە ل دژی حزبا بەعسا عەرەبی ب تایبەت ل عیراقێ. شاعر د وێنەیەکێ درامیدا ئەڤێ ململانێ لگەل ململانا دناڤبەرا هێزا باشی و هێزا خرابیێ د ئایینێ زەردەشتیدا وەکهەڤ دکەت، کورد و پێشمەگە کو کەسایەتییا شاعری نوینەراتییا وان دکەت ب مەزدا ئانکو هێزا باشی و رۆناهیێ هاتینە لێکچوواندن، حزبا بەعس و سوپایێ عیراقێ ژی ب ئەهریمەن و دێوێن پەیوەست ب

Zakho Centre
for Kurdish Studies
سەنتەرێ زاخو بۆ ڤەکۆلینێن کوردی

جیهانا تاریاتی و خرابیێڤه هاتینه گرێدان. شاعر د ئەڤێ باوەرییێدایه کو چارەنڤیسێ دوژمنان ژی وەکو چارەنڤیسێ ئەهریمەن و دەستەکا وییه. ل جهەکێ دی ژی دەمێ شاعرباسێ هاتنا وەرزێ بهارێ و داویهاتنا زڤستانێ دکەت و ئەڤێ چەندێ ب سەرکەفتنا کوردان و گەشبینییێڤه گرێددەت، بۆ دروستکرنا وێنەیەکێ مفای ژ ئەڤێ ململانەیێ وەردگریت:

ئەهریمەن دێوێ رەداله، بازیدا ئەو گورگێ پیر خۆ ل تارستانێ گومکر، زەندك و رانی شکەست...

(مشەختی،٢٠١٢،ل٣١٣)

سەردەمێ نەخۆشی و بندەستییێ کو ژ سروشتێن ئەهریمەن و دێوانه دێ ب داوی هێتن و سەردەمێ خۆشییێ دێ هێت، ئەو سەردەمێ کو پشتەڤانێن ستەم و زۆرداریێ دێ ژناڤچن.

٥ -٢ - هزرا باش، گۆتنا باش، کریارێ باش:

ئایینێ زەردەشتی ل سەر سێ بنەما ئانکو بهایێن رەوشتیێن سەرەکی هاتییه ئاڤاکرن ((ئەڤ بنەمایه ژی بریتینه ژ هومەته، هۆخته، هەڤەریشته، ئانکو هزرا باش و گۆتنا باش و کریارێ باش))(وحیدی، ١٣٩٣، ص٩١). پێدڤییه هەر زەردەشتییەك ل دەستپێکێ هەول بدەت هزرا خۆ پاکژ بکەت و هزرێن خراب نەئێخیته سەرێ خۆ، پاشی هەول بدەت زمانێ خۆ ژ گۆتنا خراب و پیس بپارێزیت، ل دویماهیێ ژی دڤێت خۆ ژ کارێن خراب بدەته پاش.

دیاره ئەڤ بنەمایه بووینه جهێ سەرنجا مشەختی، ئەو ب ئەڤێ چەندێ داخبار بوویه و گەلەك پەسنا ئەڤان بهایێن رەوشتیێن ئایینێ زەردەشتی کرییه:

ئەندیشه و گوفتارێ نیکه، پاشی وێ کردارێ قەنج ئەڤ سێیانه گولبژێرن، ژ زەردەشت هاتین دەست ب دەست...

(مشەختی،٢٠١٢،ل٣١٣)

ئەندیشه و گوفتار و کردارێ باش، سێ بنەمایێن سەرەکینه کو نەوە بۆ نەوە ژ زەردەشتی گەهشتینه مە، ئانکو مشەختی هەبوونا ئەڤان بنەمایان بۆ ئایینێ زەردەشتی دزڤرینیت، ئەو ئەڤان بنەمایان ب بەشەکێ نەڤەقەتیای ژ رەوشتێ زەردەشتی ب خۆ دزانیت و د ستایشکرنا زەردەشتیدا و لسەر زارێ وی دبێژیت:

نەخشاندی پێندار هاتیمە، زێرین د گوفتار هاتیمە پاکیزە رەفتار هاتیمە، گش ئەشکرایە بێ نەهین...

(مشەختی،٢٠١٢،ل٣٠٠)

Zakho Centre
for Kurdish Studies
سەنتەرێ زاخۆ بۆ ڤەکۆلینێن کوردی

ب دیتنا مشەختی، ئەڤ بها ئانکو بنەمایە نیشانا عەقلانی بوونا ئایینێ زەردەشتینە:

یەکەك ئەندیشە باشی
ئەوێ دی تازە گوفتار
کردارێ قەنج بناشی
ژ نەخش و نیگارێ زەردەشت
سەروکانییە مێژی
بۆ گەوهەرێت سێیانە
دل نییە وەك دبێژی
ل کەڤنە وارێ زەردەشت
ژ ئەندیشەیێ نیکی
چێدبن کرد و گوتن
درست و راست و رێکی
رەفت و قەتارێ زەردەشت
شەنگستا دین و دنیا
ب سێ پەیڤان درستکر
خودایێ تاك و تەنیا
گوهـ دە شیعارێ زەردەشت...

(مشەختی،٢٠١٢،ل٢٢١)

هزرا باش و گۆتنا باش و کردارێ باش ب گەوهەرێن سێیانی ئانکو سێ گەوهەران هاتینە ناڤکرن، ئەڤە بەلگەنە بۆ ئەڤێ یەکێ کو زەردەشتی پشتبەستن لسەر هەست و سۆزان نەکرییە، بەلکو خوازیارێ ئەڤێ چەندێ بوویە کو مرۆڤ ب رێکا عەقلی هزر و گۆتن و کردارێ خۆ پاکژ بکەت. ب دیتنا شاعری زەردەشتی ب ئەڤان سێ دەربرینان شەنگستێ ئایینێ خۆ دانایە.

مشەختی هەتا ئەوی رادەی ب ئەڤان بنەمایان کاریگەر بوویە کو دبێژیت ئەڤ بنەمایە ب تنێ بۆ مرۆڤایەتیێ بەسن، واتە ئەگەر مرۆڤ ب تنێ گرنگیێ بدەنە ئەڤان بنەمایان دێ سەرکەڤن و ئێدی پێدڤی ب چ بنەما و ئامۆژگارییێن دی نینە:

ئەگەر تێکدا جیهان چووبان ل سێ پەیڤان هەما بەس بوو
یەکەك ئەندیشەیێ قەنجە، ئەوێ دی کرد و گوفتاری
کەسەك ئەندیشە خاوین بیت، کەسێ گوفتارێ شیرین بیت
کەسێ کردارێ زێرین بیت، ل سەر وی موژدە دێ باری...

(مشەختی،٢٠١٢،ل٣١١)

Zakho Centre
for Kurdish Studies
سەنتەرێ زاخۆ بۆ ڤەکۆلینێن کوردی

ئێدی مشەختی ئەڤان بنەمایان دکەتە بناغە بۆ گوتارا خۆ، ژبۆ ئامۆژگاری و شیرەتکرنا خواندەڤانی پشتبەستنێ لسەر ئەڤان بنەمایان دکەت، باشترین بەلگە ژی بۆ ئەڤێ چەندێ شعرا (دێ خۆشتڤی هەمان بی)یە:

نەئێخە ناڤ سەرێ خۆ ئەندیشەیا بەد و رەش — ل راست تۆخمێ مروڤان دلێ خۆ نەکە خەرخەش

بژی وەکی فریشتە و دلێ تە پاك و رۆن بیت — بێ کین و بێ دەغەل بیت، بێ دەنگ و تۆز و قەرقەش

ئەگەر تە ئەو بجێ کر، گوفتارێ خۆش و تەرلان — دبوورن سەر زمانت، شرین و خۆش و بێ خەش

گاڤا تو زارشرین بووی کردار ب خۆ پەسندن — دژی ب کامەرانی و ئەنی وەکی گولا گەش

چی دەرێ تو لێ هەبی زۆرن تە مام و پسمام — کەسەك ناکەت لگەل تە رکەبەری و کەشاکەش

ئەڤینا تە دێ پرکەت چاڤ و دلان سەرانسەر — دێ خۆشتڤی هەمان بی، سۆر و سپی و یان رەش

دشێی کو زیندەگانی ل هەر جێیەکی خۆش کەی — چ خاوەر و چ باختەر، چ مەنگوور و چ مامەش

دێ بییە نۆشدارەك ژبۆ تۆخمێ مروڤان — ل تە کوم بن ب جارەك چەند هوشیار و بێ هەش...

(مشەختی،٢٠١٢،ل٣٠٣)

ل ڤێرێ شاعری ب چ رەنگان ناڤێ زەردەشتی نەهینایە و نەگۆتییە کو باسێ بنەماییێن ئایینێ زەردەشتی دکەت، لێ وەکو دیارە شعر ب تەمامی هاتییە تەرخان کرن بۆ پەیوەندییا دناڤبەرا هزر و گۆتن و کردارێ باش و رۆلێ ئەوان د ئاڤاکرنا ژیانەکا خۆش و بەختەوەردا.

٥ -٣ - پیرۆز بوونا ئاگری ل دەڤ زەردەشتیان:

ئاگر سیمبۆلێ ئایینێ زەردەشتی و خوداپەرستییا زەردەشتیانە. پەرستگەها زەردەشتیان ئاتەشکەدەیە کو تێدا بەردەوام ئاگر د ئاگردانەکێ تایبەتیدا هلە. هەر ئاتەشکەدەیەکی هەشت دەرگەهـ و چەند ژوورێن هەشت گۆشەیی هەنە.ل ئاتەشکەدێ بەردەوام مادێن بێنخۆشکەر دهێنە بکارهینان، پاسەڤانێ ئاگری ب (هیبربود) دهێتە نیاسین. (وحیدی، ١٣٩٣، ص٧٩).

دیارە هەر ئاگرەك ل دەڤ زەردەشتیان پیرۆز نینە، ب تنێ ل ئەوی دەمی نەبیت کو بگەهیتە ئاستێ شکۆمەندی و رێزگرتنێ، ل ئەوی دەمی کو ژ شازدە ئاگرێن دی هاتبیتە وەرگرتن، واتە دێ ئاگری بەردەنە کۆمەکا دارێن سەندەلی هەتا کو ئاگر بگەهیتە پلا پاکژیێ. ل دەستپێکێ پیاوێ ئایینی ئانکو موبەد دێ ئاگری بەردەتە پارچە دارەکی کو لسەر ئاسنەکی هاتییە دانان پاشی دێ ئەڤی ئاگری نێزیکی هندەك پارچەدارێن دی کەت، داکو ئاگر بەربیتە وان، پاشی دێ ئەڤان داران هەلگرن و دێ ئاگرەکێ دی پێ هەلکەن، ب ئەڤی رەنگی دێ شازدە جاران ئەڤ کارە هێتە دووبارەکرن و ئاگرێ شازدێ، دێ ب ئاگرێ پیرۆز هێتە زانین و دێ بیتە سیمبۆل بۆ خودی ئانکو رووگەهەك بۆ پەرستنێ.(احمد، ٢٠٠١،ص١٠٦).

Zakho Centre
for Kurdish Studies
سەنتەرێ زاخۆ بۆ ڤەکۆلینێن کوردی

ڕێورەسمێن هەلکرنا ئاگری ژ لایێ چینا پیاوێن ئایینی دهێتە ب ڕێڤەبرن، ئەڤ کارە کارەکێ هەستیارە، دفن و دەڤ دهێنە نخافتن داکو هەناسەیا موبەدان ئانکو پیاوێن ئایینیێن زەردەشتیان ئاگری پیس نەکەت، هەر وەسا ب چ ڕەنگان با ل ئاگری ناهێتەکرن، بەلکو دڤێت ئاگر بێ فشار و زۆری لێکرنێ هل بیت. پاشی ئەڤ ئاگرە دێ ل نیڤا ژوورەکا پەرستگەهێ و دناڤ ئاگردانەکێ چوارگۆشەدا کو ژ بەری هاتییە چێکرن هێتە دانان و مۆبەد ڕۆژانە دێ پارچێن دارێ سەندەلێ داننە سەر ئەڤی ئاگری و ناهێلێن بڤەمریت و ئەگەر هات و ئاگر ژبەر ئەگەرەکی ڤەمریا، ئێدی بۆ هلکرنا ئاگری مفا ژ ئاگرەکێ ئاسایی ناهێتە وەرگرتن بەلکو ئاگر دێ ژ پەرستگەهەکا دی هێتە ڤەگوهاستن.(احمد، ٢٠٠١،ص١٠٧).

ئاتەشکەدە و ڕێورەسمێن پەیوەست ب ئاگری و فەلسەفا هلکرنا ئاگری ل دەڤ زەردەشتیان گەلەك سەرنجا مشەختی ڕاکێشایە. بەری هەر تشتەکی دڤێت ئەڤێ چەندێ بدەینە دیارکرن کو ئەڤ داخباربوونە ب تنێ بەرهەمێ خواندن و بیستنا وی دەربارەی ئایینێ زەردەشتی نینە، بەلکو بەرهەمێ کارلێکا ڕاستەخۆ یا وی لگەل زەردەشیان و سەردانا وی یا بەردەوام بۆ ئاتەشکەدەیا زەردەشتیان ل باژێرێ یەزد بوویە، ئەڤ ڕاستتیە د شعرا (سەرەدان مۆبەدی) ب تەمامی ئاشکرایە، ل دەستپێکا ئەڤێ شعرێ دبێژیت:

ئەڤرۆکە چوومە ئاتەشگەها زەر بۆ سەرەدانا مۆبەدێ خێردەر
بۆ دیتنا وان پیر و موغانا وان دل فریشتە و زمان جوانا...

(مشەختی،٢٠١٢،ل١٩٨)

هەر د ئەڤێ شعرێدا، شاعر ب هویری وەسفا دیمەنێ ئاتەشکەدێ و سەردانا ئاگرێ پیرۆز دکەت، ب ڕێکا چەندین وێنەیێن وەسفی و لێکچواندنان دیمەنێ ئەڤی جهی و هەست و سۆز و پەرۆشی و ئازریانا خۆ بۆ خواندەڤانی ڤەدگۆهێزیت:

من دیت چ حەوشەك درەخت و گولزار پان و بەرین و پاك و شرینکار
ئەوان دخاند بۆ یەزدانێ یەکتا پەرومردیگارێ بێ ڕەنگ و هەمتا
من دیت کو هندی دار و دیوارەك هەر ناڤێ یەزدان تینا بجارەك
سەر بان و دۆرێت ئاتەشگەها جان کێلڤە کری بوون، درووشمێ ساسان
چاخێ کو مۆبەد بۆ من شرۆ کر ڕوندك ل چاڤم هات وەکی ئاگر
خان و دیوارەك ب سام و سادە ب یەکتا پەرستی وان هەبوو شادە
بێ کەسك و سۆر و نیگار و مینا بێ زەر و زەخرەف، بێ ئال و شینا
بێ دەنگ و ناورت، بێ ململانێ نەبوو نیشانا ڕەقس و دیلانێ
هەر ئاجۆرەك تێ هزرەکا کویر بوو بێ دەنگییا وان پەندەکا دویر بوو

Zakho Centre
for Kurdish Studies
سەنتەرێ زاخۆ بۆ ڤەکۆلینێن کوردی

پەندەكا دویر بوو، جارجار دنالی	نالینەكا تال بۆ پیر و كالی
دەستێ مە گرت و مۆبەد ب نەرمی	ئەم چووینە پێشی ئاتەشە گەرمی
ئەول كو گەشتین ئەیوانە پیرۆز	زۆر پاك و خاوێن سادە و بێ تۆز
مە شكلێ زەردەشت دیتن ل وێری	بەر لایێ راستێ شەباكا خێری...

(مشەختی،٢٠١٢،ل١٩٨ -١٩٩)

د وەسفا مشەختیدا ئاتەشكەدە سیمبۆلێ ئێكانەپەرستی و پاكژییێیە، جهەكێ ئارامە و دویرە ژ سماكرن و قەرەبالغیێ، جهەكێ روحانییە و هەستەكێ خۆش پێشكێشی مرۆڤی دكەت. پشتی كو شاعر سالۆخا تاتەشكەدەیێ ددەت، چەند دێران بۆ وەسفا ئاگری و جهێ ئاگری تەرخان دكەت:

شەباكەكێ زۆر بەرین و پان بوو	ئاوێنەكێ پڕ رۆن و جوان بوو
ئاگر مە دیت سەر مێزەكێ هەلبوو	ل پشت شەباكێ دلێ مە حەلبوو
ئاگرەكێ سەوز، جوان و پڕ نەرم	ژ دارێ سەندەل بێ دوود و بێ تەم
سەر مێزەكا زیڤ، ناڤ مەجمەرەك بوو	موومەكا كچكە ب رەخڤە هەلبوو
شیشە د شیشە ئاگرە تێدا	رۆن و جوان و سەد مەعنە تێدا
مۆبەدی فەرموو : ئەڤهەیە موشكات	ئەڤهەیە میسباح، نك تەیە ئایات...

(مشەختی،٢٠١٢،ل١٩٩)

مشەختی ژ لایەكیڤە ب هویری ئاگری و ئاگردانی و جهێ ئەڤی ئاگردانی وێنەدكەت و ژ لایەكێ دیڤە هەست و ورووژانا خۆ ل دەمێ دیتنا ئاگرێ پیرۆز ددەتە دیاركرن. شاعرلسەر زمانێ مۆبەدی دبێژیت: ئەڤە ئاگرە ئانكو ئەڤ رۆناهییە و ب تنێ ل دەڤ مە پیرۆز نینە بەلكو ل د ئیسلامەتییێدا ژی رۆناهی سیمبۆلێ هەبوونا خودێیە. شاعرل جهەكێ دی بۆ داكۆكیكرن لسەر ئەڤێ چەندێ كو زەردەشتی ئاگری ناپەرێسن، دبێژیت:

ئاگرپەرستی نییە
پەیرەوێ دوژمن نەكە
ئاگر مەبەستی چییە
بوویە شیعارێ زەردەشت؟
رۆنایە رێكا خودێ
خودێ ژی شبتی نوورە
تو وەرە باش گوهـ بدێ
رێڤەوژارێ زەردەشت:
سورەتا نوورێ ببین

Zakho Centre
for Kurdish Studies
سەنتەرێ زاخۆ بۆ ڤەكولینێن كوردی

الله ب چ شبـــانـــــــدی؟

ب میشکات و نـووریٚ رەنگین

وەکـی ووتـاریٚ زەردەشـت

زاڤـایێ مـام (شـوعەیبی)

ئـەو چ بـوو دیـت د داریٚ

ئـەو نـەبوو نـاریٚ رەبـی؟

وەکی قـەراریٚ زەردەشـت...

(مشەختی،٢٠١٢،ل٢٢٣ -٢٢٤)

مشەختی ب توندی رەخنەییٚ ژ ئەوان کەسان دگریت کو باوەرییٚ ب گۆتنا دوژمنێن کوردان دهینن و وەسا هزردکەن کو زەردەشتی ئاگری دپەرێسن، ئاگر وەك رۆناهی ب تنیٚ سیمبۆلەکە بۆ هەبوونا خودیٚ، تەنانەت د قورئانێدا ژی خودیٚ ب رۆناهییٚ هاتییە لێکچواندن، هەر وەسا خودایێ مەزن ل چیاییٚ تووریٚ خۆ وەکو ئاگر و رۆناهی بۆ موسا پێغەمبەری دایە دیارکرن.

ژێر کاریگەرییا ئەڤی ئاگری و ئەو دەلالەتێن کو د ئایینیٚ زەردەشتیدا بۆ هاتینە دانان و بنەجهکرن، مشەختی گەلەك جاران ئاگری و هەلبوونا ئاگری ب سیمبۆلیٚ کوردایەتی و هەبونا کوردان دزانیت:

ئاگریٚ زەردەشت هندە هزار سال هەلکری، پشت پشت، ناکەتە کەندال

بنی ل عەردە سەر چوویە ئاسمان زەحمەتە جـەردە وی کـەتـە وێـران...

(مشەختی،٢٠١٢،ل٢٠٣)

ل ڤێریٚ شاعر باسیٚ ئایینیٚ زەردەشتی یان پیرۆزییا ئاگریٚ زەردەشتیان ناکەت، بەلکو خەباتا بەرخودانا کوردان لگەل هلبوونا ئاگریٚ زەردەشتی وەکهەڤ دکەت، ئاگرەك کو خۆ ژ سەردەمیٚ زەردەشتی هلبوویە و نەوە ب نەوە نەهاتییە ڤەمراندن، ئاگرەك کو ب دەستیٚ دوژمنان ناهێتە ڤەمراندن.

٥ -٤ - کرنکیدان ب چاندن و کارکرنێ:

ئایینیٚ زەردەشتی (لسەر بناغەییٚ گەشبینی و بزاڤ و چالاکی و ئاڤەدانکرنێ هاتییە ئاڤاکرن. ئەڤ ئایینە(پشتا خۆ ناکەتە ژیانا خۆشگوزەرانییٚ. ژیان پیرۆز و شکۆمەندە، خۆشی و بەرفرەهی ژ نعمەتێن خودێنە، دڤێت مرۆڤ خۆ ژ وان بیٚ بەهر نەکەت. هەژاری و نەداری ژ کارێن

Zakho Centre
for Kurdish Studies
سەنتەریٚ زاخۆ بۆ ڤەکۆلینێن کوردی

ئەهریمەنییە، چێنابیت ژبۆ بدەستڤەهینانا پاداشتا پشتی مرنێ مرۆڤ خۆ ژ خۆشیێن دنیایی بێ بەهر بکەت....ل رۆژا داویێ ئەو کەس دهێنە خەلات کرن کو هەولا ئاڤاکرنا عەردی و خوشحال کرنا خەلکی دابیت) (فرەوشی، ١٣٥٦، ص٢٢ -٢٣) کار و خەبات ژبۆ ژیانێ هەتا ئەوی رادەی ل دەڤ زەردەشتی گرنگە کو ب ئامانجا ئافراندنا مرۆڤی هاتییە زانین.(رحیمی. ١٣٨٢،ص١٣٧)

د ئایینێ زەردەشتیدا دڤێت مرۆڤ ژبۆ بجهئینانا ئامانجێن ئەهورامەزدای کار بکەت، جەختییەکا زێدە لسەر هندەك کاران هاتییەکرن وەکی کولانا بیرێن ئاڤێ و چاندن و ئاڤدێری، خودانکرنا مەر و مالات و بالندەیان، ژناڤبرنا گیانەوەرێن زیانبەخش و گیایێن زێدە...)(آریا، ١٣٦٨،ص٩٣)

د ئایینێ زەردەشتیدا دار چاندن و کشتوکال ب پەرستن و کریارێن باشێن ئایینی دهێتە هژمارتن. ئێک ژ کوڕێن زەردەشتی ب ناڤێ (ئەرتەندەر) ب ئێکەمین پێشەوایێ جووتیاران دهێتە نیاسین.چاندن و چاڤدێری و پاراستنا رووەکان کارەکە کو ژبۆ رازیکرنا ئەموراداد، واتە فریشتە و خوداوەندێ رووەکان دهێتەکرن)(روح الامینی، ١٣٧٩، ص٧٩)، ب دەربرینەکا دی د ئایینێ زەردەشتیدا ژیانا گوندایتییا جێگیر نموونەیا ئاشتی و راستییێیە(بارندر، ١٩٩٣، ص٩١).

ئەڤ گرنگیدانا زێدەیا ئایینێ زەردەشتی ب کارکرن و کشتوکال و ئاڤەدانکرنێ، رەنگڤەدانا خۆ د شعرێن مشەختیدا هەیە. شاعری پەسنا ئەڤێ تایبەتمەندییا ئایینێ زەردەشتی کرییە و ب ئارمانجەکا مەزن و هەژی ل قەلەم دایە:

گەر زیندەگانی تە دڤێ، یان کامەرانی تە دڤێ   یان شادمانی تە دڤێ، چاندن بکە و خۆشکە زەمین
تە ڤێت وەلات ئاڤا بکەی، پڕ خەندە و دل شا بکەی   کولب وگرانی قاو بدەی، ئەهریمەنێ ئینسان و ژین
یەکتاپەرستی ئەی هەڤال؟ بگرە ردین ل دێوێ رەدال   شینکە تو چەند دۆل و نەهال، درووود ژبۆ مللەت چەرین
(مەزدا) ژتە دێ بیت بەری، گەر شین نەکەی تو کیشوەری   گوفتارێ پاك و خێردەری، بۆ خۆ بکە(حەق الیقین)
زەردەشتی فەرمان کر بەلی، گەر عالمی یانی وەلی نابیت   ژبۆ کەس تەمبەلی، چێبوون مرۆڤ بۆ عەشق و ڤین...

(مشەختی،٢٠١٢،ل٣٠١)

دشێین بێژن د ئەڤان چەند دێراندا تەڤایا لایەنێن پەیوەست ب بابەتێ گرنگیا کار و چاندنێ د ئایینێ زەردەشتیدا هاتییە باسکرن، ئاماژە ب رۆلێ چاندن و ئاڤاکرنێ د پێشکەفتن و بەختەوەرییا مرۆڤان هاتییەدان، هەر ئەڤەنە کو هێزا ئەهریمەنی و هەڤالێن وی لاواز دکەت و هێزا ئەهورامەزدایئانکو هێزا خێرێ زێدە دکەن. ئەهورامەزدای ب رێکا زەردەشتی فەرمان ل خەلکی کرییە کو وەلاتێ خۆ ب چاندنێ ئاڤادان بکەن و خۆ ل تەمبەلیێ بپارێزن.

Zakho Centre
for Kurdish Studies
سەنتەرێ زاخۆ بۆ ڤەکولینێن کوردی

٦ - دابونەریتێن زەردەشتیان:

مشەختی ب تنێ باسێ بنەما و باوەریێن زەردەشتیان نەکرییە، بەلکو هندەك ڕێورەسم و دابونەریتێن زەردەشتیان ژی بەرجستە کرییە، پرانیا ئەڤان دابونەریت و ڕێورەسمێن کو مشەختی باسکرینە، ئەون کو وی ب خۆ ب چاڤێن خۆ ئەو دیتینە، یان بەشداری تێداکرینە.

ئێک ژ ئەڤان ڕێورەسمان ڤەخوارنا شەربەتا هوومێیە(هووما گیایەکە، لێ ب راستی ب تنێ گیایەکێ سادە نینە، ئەو خوداوەندێ هومایە لسەر عەردی. د ڕێورەسمێن ئایینیدا ئەڤ خوداوەندە واتە هووما دهێتە گڤاشتن و شەربەتەك ژێ دهێتە درستکرن، پشتی ب دویماهیهاتنا ئەڤێ قوربانیکرنا بێ خوینڕشتن، ئەڤ شەربەتە ژلایێ موبەدانڤە دهێتە ڤەخوارن) وەسا دیارە کو ل سەردەمێن کەڤن مۆبەدان گۆشتێ گیانەوەرێ قوربانیکری لگەل شەربەتا هومێ تێکەل کرینە و ڤەخوارینە.(یحیی، ٢٠١٦،ص٩١)

د ئەفسانەیێن زەردەشتیاندا، ئافراندن و ژدایکبوونا زەردەشتی ب ئەڤی گیایڤە هاتییەگرێدان، ئانکو باسێ هندێ دهێتەکرن کو مەزنێن فریشتەیان لسەر تایێن هوومێ رووننشتینە و پاشی دوو چێلێن سپی ژ بەرگێن ئەڤێ دارێ خوارینە و ل دویڤدا پیاوەکێ ئایینی و کچەك کو ژ مالباتەکا مەزن بوویە، تایێن هوومێ کرینە ناڤ شیرێ ئەڤان چێلان و پێکڤە ئەڤ شیرە ڤەخوارینە و نێزیکی هەڤ بووینە و د ئەنجامدا زەردەشت ژ دایکبوویە.(توملین، ١٩٨٠، ص١٤٦)

مشەختی د شعرەکا خۆدا وەسا باسێ ڤەخوارنا شەربەتا هوومێ کرییە:

شەربەتا (هووم)ێ موغان درستکر	پڕی گولاڤ و قەند و شەکر کر
مە ژێ ڤەخار و هەر و جام	بێن خۆش و سار و شیرین و پرتام
مەست بووین و هژیاین، وەك دارێ شمشاد	ڕۆژێت ڕەش و تەم مە هاتە سەریاد
ڕۆژێت ڕەش و تار ژ دەستێ تازی	ڕۆندك مە باراند، هەوار و گازی...

(مشەختی،٢٠١٢،ل١٩٨)

وەسا دیارە کو مشەختی د سەرەدانا خۆ بۆ ئاتەشکەدەیێ ب تنێ بەشداری د ڕێورەسمێن هلکرنا ئاگریدا نەکرییە، بەلکو ب دەستێ پیاوێن ئایینێن زەردەشتی شەربەتا هوومێ ڤەخوارییە، ئەڤ شەربەتە شەربەتەکا شرین بوویە کو کاریگەرییەکا مەعنەوییا مەزن لسەر شاعری هەبوویە و بوویە ئەگەر کو زولم و زۆرداریا عەرەبان بهێتە بیرا وی.

ڕێورەسمەکێ دی کو د شعرێن مشەختیدا ئاماژە پێ هاتییەکرن، ڕێورەسمێن سەدرەپۆشین، ئانکو سەدرە لبەرکرنێیە،(پێدڤییە کچ و کوڕ دناڤبەرا ژیێ هەفت هەتا پازدە سالیدا سەدرێ بکەنە بەر خۆ، سەدرێ فانێلەکێ فرەهـ و بێ یاخە و هەچك کورتە کو ژ نەهـ

Zakho Centre
for Kurdish Studies
سەنتەرێ زاخۆ بۆ ڤەکۆلینێن کوردی

پارچەیان هاتییە دروین، ل بەر سینگێ وێ هەتا بن گەرویێ ڤەکرییە، ئەڤ جهێ ڤەکری ژ(کرفە)ی دەست پێ دکەت کو کیسکەکێ بچویکە، ئەڤ کیسکە سیمبۆلەکە بۆ گەنجینەیا هزرا باش، گۆتنا باش و کارێ باش).(وحیدی، ١٣٩٣، ص٦٢)

مشەختی ل دەمێ گەنگەشەیا خۆ لگەل شێخەکی، واتە دەمێ باسێ رەسەنایەتییا ئایینێ زەردەشتی و کەڤنەشوپییا هزرێن شێخی دکەت، سەدرەیێ وەکو سیمبۆلەك بۆ شانازیکرن ب ئایینێ زەردەشتی لهەمبەر جوببە کو دبیتە سیمبۆلێ هزرێن کەڤن و پاشڤەبرنێ بکاردهینیت:

سەدرە پۆشەی ئەز دپۆشم، جوببە هاڤێتە تەنوور　　　جوببە بۆ هند سال ل پاش داین، موستەمەند و بەندەوار...

(مشەختی،٢٠١٢،ل٣٢٥)

ژبلی ئەڤان رێورەسمان مشەختی د شعرێن خۆدا باسێ هندەك دابونەریت و رێورەسمێن دیێن زەردەشتیان وەکو جەژنا نەورۆزێ و جەژنامیهرەگانێ و چەندین نەریتێن دی کرییە.

٦ -ئەنجام:

١. د شعرێن مشەختیدا زەردەشت سیمبۆلەکێ نەتەوەییە، شاعر شانازیێ پێ دکەت و ب رێز و شکۆمەندیڤە باسێ ئایینێ وی دکەت.

٢. مشەختی شارەزاییەکا باش لسەر ژیانا زەردەشتی و وەرارا مێژوویا ئایینێ وی هەبوویە و دشعرێن خۆدا ئەڤ چەندە بەرجستەکرییە.

٣. مشەختی چ گومان لسەر کورد بوونا زەردەشتی و پێ

٤. غەمبەر بوونا وی نینە.

٥. ل دەڤ مشەختی ئاڤێستا ژێ پەرتووکەکا ئاسمانی و پیرۆزە، ئەو مینا پەرتووکێن دیێن ئاسمانی سەرەدەریێ لگەل ئەڤێ پەرتووکێ دکەت.

٦. مشەختی باسێ ئێکانەپەرستییا زەردەشتیان و ئێکانە بوونا ئافرێنەری د ئایینێ زەردەشتیدا کرییە، لێ د شعرێن خۆدا باسێ ململانا دناڤبەرا هەر دوو هێزێن باشی و خرابیێ کرییە و دووانەبوونا ئافرێنەری د ئایینێ زەردەشتیدا ئازراندییە.

٧. مشەختی ب بەردەوامی ململانا دناڤبەرا ئەهورامەزدا و ئەهریمەنی ب خەباتا مللەتێ کورد ل دژی دوژمنان وەکهەڤ کرییە.

Zakho Centre
for Kurdish Studies
سەنتەرێ زاخۆ بۆ ڤەکۆلینێن کوردی

٨. مشەختی ب خۆ سەرەدانا پەرستگەها زەردەشتیان کرییە و ئاگرێ پیرۆز ب چاڤێن خۆ دیتییە، لەوما ژێدەرێ وەسف و وێنەیێن وی بو ئاتەشکەدا زەردەشتیان و ئاگرێ پیرۆز ئەزموونا خودییا وییە.

٩. مشەختی هەولدایە فەلسەفە و ئارمانجا زەردەشتیان ژ هلکرنا ئاگری و بکارهینانا وی وەکو رووگەهەک بدە دیارکرن.

١٠. مشەختی گەلەک ژ بنەمایێن ئایینێ زەردەشتی و هەروەسا دابو و نەریتێن زەردەشتیان د شعرێن خۆدا بەرجستەکرییە و ب ئاوایێن جۆراوجۆر مفا ژوان وەرگرتییە.

٧ - لیستا ژێدەران:

أ - ب زمانێ کوردی:

١. مشەختی، مەلاخەلیل. دیوان.بەرگێ ئێکێ، بەرهەڤکرن: نەوزاد مەلاخەلیل مشەختی و کامەران ئیببراهیم مشەختی، سپیرێز، دهۆک،٢٠١٢.

ب - ب زمانێ عەرەبی:

٢. احمد، شفيع الماحي. زرادشت و زرادشتية، حوليات الاداب و العلوم الاجتماعية، كويت، الحولية الحادي و العشرون،٢٠٠١.

٣. بارندر،جفرى. المتعقدات ادينية لدى الشعوب، ترجمة: امام عبدالفتاح امام، كويت، ١٩٩٣.

٤. توملين أ.و.فلاسفة الشرق،ترجمة: عبدالحميد سليم، دار المعارف المصر، ١٩٨٠.

٥. شناوى، محمد ايوب. الدين في الحضارات الشرقية القديمة و اثرة على الديانات السرية و الفلسفية لدى اليونان، دار الحضارة، ٢٠٠٢، قاهرة.

٦. الياد، ميرسيا. تاريخ المتعقدات و الافكار الدينية، ترجمة:عبدالهادى عباس، الجزء الاول، دار الدمشق،طبعة الاولى، دمشق،١٣٨٦.

٧. يحيى،اسامة عدنان. الديانة الزرادشتية ملاحظات و اراء، اشور بانيبال للكتاب، بغداد، ٢٠١٦.

ج -ب زمانێ فارسی:

٨. آريا، غلامعلى. ١٣٦٨، آشنايى با تاريخ ايران،موسسه انتشاراتى و فرهنگى پايا، چاپ سوم، تهران.

٩. اشيدرى،جهانگير. ١٣٨٨، سپنتامينو و انگرمينو،، http://jashnhaz.blogfa.com .

١٠. بويس، مرى. ١٣٧٧، چكيده تاريخ كيش زرتشت، ترجمه: همايون صنعتى زاده،انتشارت صفى عليشا، تهران.

١١. پورداوود، ابراهيم.بدون سال،خرده اوستا،انتشارات انجمن زرتشتيان بمبئى، بمبئى.

١٢. پورداوود، ابراهيم.، ١٣٨٤، طات ها كهن ترين بخش اوستا، انتشارات اساطير، چاپ دوم،تهران.

١٣. پورداوود،ابراهيم.١٣٥٩، ويسپرد،تهران.

١٤. پورداوود، ابراهيم.١٣٨٧، يسنا، نشر اساطير، تهران.

Zakho Centre
for Kurdish Studies
سەنتەرێ زاخو بو ڤەکولینێن کوردی

١٥. خالقی،حبيب الله و وايی، شاكر.١٣٩٥، رويكرد انديشمندان زرتشتی معاصر به توحيد مبدأ، نشريه پژوهش های دينی، سال چهارم، شماره ٨، پاييز و زمستان.

١٦. رحيمی، حسين و مومنی، جواد.١٣٨٢، چشم اندازه توسعه در تعاليم زرتشت، فصلنامه جمعيت، شماره٤٥ و ٤٦، پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی.

١٧. روح الامينی، محمود.١٣٧٩، نمودهای فرهنگی و اجتماعی در ادب فارسی،چاپ سوم،انتشارت آگاه، تهران.

١٨. فره وشی، بهرام.١٣٥٦، يشت ها، انتشارات دانشگاه تهران، چاپ سوم.

١٩. هيوم، رابرت ١.١٣٦٩، اديان زنده جهان، عبدالرحيم گواهی، دفتر نشر فرهنگ اسلامی.

٢٠. وحيدی، حسين.١٣٩٣،آشنايی با دين زرتشت، انتشارت آفرينه،تهران

تأثير الديانة الزرادشتية على أشعار (ملاخليل مشختي)

الملخص:

قبل ظهور الاسلام، كانت الزرادشتية ديانة رئيسية للاكراد، لكن بعد مجيء وانتشار الديانة الإسلامية؛ أصيبت الزرادشتية بالضعف، مع ذلك كان لهذه الديانة تأثير عميق على الثقافة والأدب الكردي، لا سيما بعد ظهور الفكر القومي الكردي في أواخر القرن التاسع عشر وامتدادا بالقرن العشرين. في هذه المرحلة مارست الديانة الزرادشتية دورا مختلفا في الثقافة الكردية، إن الاهتمام والحديث عن هذه الديانة أصبح جزء امن الشعورا لقومي لعدد كبير من الكتاب والشعراء، وهؤلاء الكتاب والشعراء تحدث واباعتزاز عن الزرادشت ودينه. وكان من بين هؤلاء الشعراء (ملا خليل مشختي) الذي تأثر كثير ابا لزرادشت وتعاليمه، ولكن ما يميزه عنا لآخرين هو اختلاطها لمباشر معاتبا عالديانة الزرادشتية، ومعرفته للعادات والتقاليد الدينية ودراستها لمستمرة حول الزرادشتية وذلك في مدينة يزد الإيرانية عندما كان لاجئا سياسيا في إيران. تحاول هذه الدراسة التحقيق في تأثير الزرادشتية على أشعار(مشختي) ومدى تفاعله مع المجتمع الزرادشتي، فرضية هذة الدراسة هي أن الشاعر تأثر بالزرادشتية من المنظور القومي، لكن ليس انفعالا عاطفيا بلنتيجة دراسة وبحثه المستمر حول الديانة الزرادشتية. وقد اعتمدنا في هذه الدراسة على المنهج الوصفي -التحليلي.

الكلمات الدالة: *زرادشت، الزرادشتية، مشختي، اهورامزدا، ئافيستا*

The Impact of Zoroastrianism on Mala Khalil Mshakhti's PoetryAbstract

ABSTRAC:

Before the emergence of Islamic Religion, Zoroastrianism was the religion of Kurds, after Islamic religion the Zoroastrianism religion is decreased and gets lost, but at the same time it is remained variously in the culture and literature of Kurdish people as well as there is still its impact on them particularly after uprisings and developing of Kurdish nationalism by the late of nineteenth century and during the 20th century. In this period, the Zoroastrianism religion is identified in a modern way in the Kurdish culture and literature. The importance and dealing with this religion becomes a part of the nationalism, there are numerous writers and poets proudly dealt with the Zoroaster and Zoroastrianism. One of that poets is Mala Khalil Mishakhti who is highly impressed by that religion which is Zoroastrianism, but, the difference between Mshakhti and all other poets is that Mishakhti became familiar with the Zoroastrianism and the tradition due to his direct interaction with the society while in Immigration in Iran and he widely examined the aspect of Zoroastrian People along with the religion. This study is an attempt to figure out the way how Mshakhti was influenced by the Zoroastrianism and his interaction with the people. The study is conducted by a hypothesis that Mshakhti's Influence by Zoroastrianism was mostly nationalistic, his admiration towards that religion was not only a strong desire, but, it was the results of his reading and researching of that religion itself. This study is obviously accomplished based on the descriptive analysis approach.

Keywords: *Zoroaster, Zoroastrianism, Mshakhti, ahura mazda*

Zakho Centre
for Kurdish Studies
سەنتەرێ زاخۆ بۆ ڤەکۆلینێن کوردی